RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI

Ушбу сонда:
ТАШВИШЛАРДА ҲАЛОВАТ БОР 2
ИНСОН ШАЪНИ МУҚАДДАС 3
XXI АСР НАФАСИ воқеалар, хабарлар, тафсилотлар
ВАТАН ИЧРА МЎЪЖАЗ ВАТАН 4

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 44 (450)
2005 йил 22 ноябр сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

MEZON:

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида мажбурий тартибда иштирок этувчи фуқароларни ҳисобга олиш иш берувчининг талабномасига мувофиқ мазкур фуқароларнинг асосий иш жойидаги Халқ банки филиалида амалга оширилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида ихтиёрийлик асосида иштирок этувчи фуқароларни ҳисобга олиш уларнинг аризасига мувофиқ мазкур фуқароларнинг яшаш жойидаги Халқ банки филиалида амалга оширилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида ҳисобга олиш қуйидагиларни ўз ичига олади:

шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақлари очиш;

жамғариб бориладиган пенсия дафтарчасини бериш.

Халқ банки жамғариб бориладиган пенсия тизимида фуқароларнинг шахсий ҳисобини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган тартибда юритади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида фуқароларнинг шахсий ҳисобини юритишга доир ҳамда шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларига тааллуқли маълумотлар Халқ банкининг ягона маълумотлар электрон базасида шакллантирилади ва сақланади.

"ФУҚАРОЛАРНИНГ ЖАМҒАРИБ БОРИЛАДИГАН ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУН, 7-МОДДА.

ҲАМКОРЛИКНИНГ ОЙДИН ЙЎЛИ

Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси ўртасидаги Иттифоқчилик муносабатлари тўғрисидаги шартнома мамлакатларимиз алоқаларида янги босқични бошлаб берди. Айни пайтда ўзаро муносабатларимизнинг узоқ муддатли мустаҳкам заминини яратди. Ушбу шартнома иттифоқчилик тамойилини мамлакатларимиз ўртасидаги ўзаро муносабатларининг асоси сифатида халқаро-ҳуқуқий даражада мустаҳкамлади. Шу билан бирга, Ўзбекистон ва Россия ўртасида мустаҳкамланиб келаётган тенглик асосидаги алоқаларга янги руҳ, янада теран мазмун бағишлади. Бу шартнома ҳар икки мамлакатнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатларининг объектив ва мантиқий давомидир.

Ўзбекистон сўнгги бир ярим йил мобайнида Россия билан икки томонлама ҳамкорликни кенгайтириб бориш билан чекланиб қолмасдан, бу давлатни Марказий Осиёда кечаётган жараёнларга фаол жалб этишга эришди. Ўзбекистоннинг ташаббуси билан Россия Марказий Осиё ҳамкорлик ташкилоти (МОҲТ)га аъзо бўлди.

Ўзбекистон билан Россия ўртасидаги шартноманинг номланишидаги "иттифоқчилик" сўзи қандай маънода қўлланилганига эътибор қилсак. Луғатда "иттифоқчи"лар "ҳамкорлик қилувчи"лар, "бирга ҳаракат қилувчи"лар, "ҳамкор"лар, дея талқин этилган.

Чиндан ҳам, Президент Ислом Каримов таъкидлаб ўтганидек, **бугунги Ўзбекистон ва бугунги Россия кечаги ҳолатдаги давлатлар эмас. Ҳар икки томон ҳам ўзининг стратегик манфаатларини унутмай, шаън-шавкати, қадр-қимматини чуқур англаган ҳолда, фақат тенг ҳуқуқли алоқаларгина кўзланган мақсад сари элтишини англаб турибди. Ҳар икки томон ҳам янги тарихий шароитда, аниқроғи, бугунги реал вазиятда ўзаро ҳамкорлик алоқалари қандай бўлишию қандай йўлга қўйилиши лозимлигини, қаергача боришию қаердан нарига ўтмаслиги зарурлигини яхши билади. Чунки ҳар қандай шартнома, ҳар қандай ҳамкорлик, у нечоғли зарур ва мукаммал бўлмасин, бир томоннинг иккинчи томонга зуғуми ёки ички ишларига аралашиш истагига асос бўла олмайди. Катта оғачилик мақоми ошкора талаб қилинадиган замонлар ўтиб кетди ва эндиликда ўзини—ўзи ҳурмат қиладиган ғурурли ҳеч бир халқ, ҳеч бир миллат бундай кунлар яна қайтиб келишини истамайди.**

Умуман, ҳар бир давлат, ҳар бир миллат ўз ҳақини таниган, ўз манфаатларини илгари сураётган бугунги дунёда икки давлатнинг бирлашиши ёки "оғаини" кириши имконсиз бир иш эканини тушуниш мушкул эмас.

Қолаверса, бугунги Россияда собиқ иттифоқ давридагидек иттифоқдошлик ва ягона лагерга бирлашиш каби усуллар ҳавойи эканини яхши тушунишади. Йўқса, дунёнинг турли мамлакатларидаги ҳарбий базаларини ёпмаган, айрим мамлакатларга катта-катта хайриялар бериш ҳисобига уларни ўз сафида ушлаб туришдек бесамар сиёсатга аллақачон чек қўйилмаган бўлар эди. Инчунун, кўплаб соҳаларда демократик анъана ва тамойилларга содиқлигини намоён этаётган Россия учун давлатлараро муносабатларда ҳам умумэътироф этилган меъёр ва таомиллардан чекиниш ҳамкорликка интилаётган давлатларнинг ўзидан бегоналашувига олиб борадиган бир амал экани кундай равшан.

Хўш, Ўзбекистон учун бу иттифоқчилик нима учун зарур?

Аввало, масаланинг иқтисодий томонига эътибор қилайлик. Ўзбекистонда етиштирилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари учун бозор керак. Ҳозирги пайтда, сир эмас, кўп ҳолларда деҳқонлар етиштирган маҳсулотини қимматроқ баҳода сотишни кўзлашади. Бозор муносабатларига кўникаётган ўзбек деҳқони уруғ қадашдан аввал, бўлажак ҳосилни қаерга ва қандай баҳода сотишни хомчўт қилишнинг ҳадисини олаяпти. Россияликларни серқуёш юртнинг сархил маҳсулотларига одатлантирган ўзбек деҳқони бу мамлакатда харидор топишга қийналмаслигини яхши тасаввур қилади. Модомики, мамлакатимиз аҳолисининг аксар қисми қишлоқ хўжалигида банд экан, бу соҳадан келадиган дароманинг ошиши ўз-ўзидан жамиятимизда ўрта қатлам сафи кенгайиб боришига замин яратади.

Катта бизнеснинг эса йўриғи бошқа: у шерик топиш, фойда кўришда тажрибали, ҳатто зарур бўлса, давлатлараро муносабатларга ҳам аралашишга қодир куч. Ўзбекистон ва Россия ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқалар нефт-газ, металлургия, телекоммуникация, тоғкон саноати, машинасозлик, электротехника, қурилиш материаллари каби сердаромад соҳаларда фаолият юритаётган йирик компания ва фирмалар эвазига янада кенгайиб бораётгани ҳам фикримиз далилидир. Хуллас, сўнгги пайтларда мамлакатларимиз ўртасидаги савдо-иқтисодий ва инвестициявий ҳамкорликнинг кенгайиши иқтисодий шароит ва ўзаро манфаатларни ифодаловчи табиий жараёнга айланди.

Бундай ҳамкорликнинг асосини иқтисодиётнинг оёққа туриши, ҳар икки мамлакат иқтисодиётининг барқарор ривожланиши ва бир-бирини тўлдириши, ҳудудий яқинлик, транспорт инфратузилмаси ҳамкорлигининг йўлга қўйилгани, шерикларнинг бир-бирини яхши билиши, халқларимиз бир-бирининг умумий маданиятидан хабардорлиги ташкил этади. Қолаверса, Россия билан Ўзбекистон ўртасида савдо-иқтисодий ва инвестициявий алоқаларнинг кенгайиши Марказий Осиёнинг бошқа давлатларига ҳам ижобий таъсир кўрсатади ва бу Марказий Осиёда умумий бозорни яратиш йўлидаги жиддий қадам бўлиб қолади. Шунингдек, эришилган мазкур келишув нафақат ўзбек ёки рус халқи учун тегишли, балки жаҳон сиёсий майдонида кечаётган жараёнларга ҳам таъсир этмасдан қолмайди.

> **— 2004 йил апрелда Ўзбекистон ва Россия ўртасида стратегик ҳамкорлик тўғрисида Битим тузиш ҳақида келишиб олинди. Орадан икки ой ўтиб Битим имзоланди.**
>
> **— 2005 йил октябрда Президентларнинг Санкт-Петербургдаги мулоқоти чоғида ўзаро муносабатларни, минтақада юзага келган вазиятни инобатга олган ҳолда, янги босқичга кўтариш пайти келгани таъкидланди.**
>
> **— 2005 йилнинг 14 ноябрида Ўзбекистон ва Россия стратегик ҳамкорлардан иттифоқчиларга айланди: Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси ўртасида Иттифоқчилик муносабатлари тўғрисидаги Шартнома имзоланди.**

Шартномага экспертлар ва мутахассислар ўз баҳоларини беришаяпти, Хусусан, сиёсатшунос А. Малишеванинг "Новая политика" журналида эълон қилинган **"Ҳамкорликдан иттифоқчилик сари"** мақоласида шартноманинг ташкилий жиҳатларига эътибор қаратилган. Муаллиф икки давлат ўртасида юзага келган янгича даражадаги яқинлашув сабабларини таҳлил қилар экан, бу масалада томонларнинг ички интилиши мавжудлигини ва давлатлараро манфаатлар ўзаро мос келганини таъкидлайди. Айнан мана шу жараён, яъни бир-бирини тушуниш ва ўзаро яқинлик икки томон ўртасида тузилган шартноманинг асл моҳиятини очиб беради, деб ёзади муаллиф. Мавжуд ҳолатда томонлар муайян сабаблар туфайли ўзаро бирлашаётгани йўқ. **Ўзбекистоннинг ўзи бугунги кунда ҳарбий ва иқтисодий жиҳатдан минтақадаги энг кудратли давлатлардан бири ҳисобланади. Шундай давлат билан ҳар томонлама алоқаларни мустаҳкамлаш Россия учун ҳам ниҳоятда фойдалидир,** дейди шарҳловчи.

Сиёсий технологиялар маркази директори ўринбосари А. Макариннинг фикрига кўра, эндиликда Ўзбекистон Россиянинг нафақат МДҲдаги ҳамкорларидан бири, балки энг яқин иттифоқчисига айланди. Шартноманинг ҳарбий ҳамкорликка оид бандига тўхталар экан, А.Макарин ушбу ҳужжатнинг кўпгина муҳим жиҳатларига эътибор қаратади. Биринчидан, томонлар ўзаро хавфсизликни, тинчлик ва барқарорликни таъминлаш йўлида бир-бирларининг ҳарбий объектларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлади. Иккинчидан, томонларнинг бирига ҳарбий агрессия уюштирилса, уни бартараф этиш учун иккинчи томон бевосита масъул эканлиги назарда тутилган. Томонлардан бирининг ички ишларига ташқи аралашув иккинчи томон учун ҳам ўзига нисбатан айни шундай таъсир кўрсатишга уриниш сифатида қабул қилинади ва шунга яраша тегишли таъсир чоралари кўрилади.

Сиёсатшунос А. Малишеванинг фикрича, ушбу Шартнома Россия Марказий Осиёдаги энг йирик давлатдаги сиёсий жараёнлар қай тахлитда ривожланишига бефарқ эмаслигини кўрсатади. Чунончи, Россия Ўзбекистонни ташқи бузғунчи кучлар билан яккама-якка қолдиришдан манфаатдор эмас. Шу нуқтаи назардан қараганда, шарҳловчи О. Шатуновский **Шартнома жангариларга ҳамда "бошқариладиган беқарорлик" "технолог"ларига жиддий огоҳлантиришдир,** деганида ҳақ.

Албатта, бундай мураккаб ва зиддиятли вазиятда Ўзбекистоннинг ўзи ёлғиз барқарорлик ва хавфсизликни таъминлаши, иқтисодиётни бир маромда ривожлантириши осон эмас. Ўз-ўзидан ойдинлашадики, бундай паллада ўзаро ҳамкорлик кенгайиб бораётган Россия, Хитой каби давлатлар билан иттифоқчи ёки стратегик ҳамкор сифатида муносабатларни ўрнатишга зарурат туғилади.

Дарвоқе, Ўзбекистон ва Россия ўртасида қарор топган Иттифоқчилик муносабатлари Марказий Осиёни геостратегик аниқлик сари йўлга бошлайди. Бу шартнома мамлакатларимиз ўртасидаги ҳамкорликнинг ойдин йўлини тўла ёритиб беради.

Мадамин САФАРОВ,
шарҳловчи

Islohat samarasi

Давлатимиз раҳбарининг Фармони кўра, мамлакатимизда жорий йилнинг 1 июлидан бошлаб тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини текшириш (тафтиш қилиш) белгиланган тартибда фақат давлат солиқ хизмати идоралари, улар томонидан текшириш давомида солиқ ва валютага оид жиноят аломатлари аниқланган тақдирда эса, Республика Бош прокуратураси ҳузуридаги Солиқ ва валютага оид жиноятларга қарши кураш Департаменти томонидан амалга оширилади.

ЯРАТУВЧИЛИК ВА БУНЁДКОРЛИК КАФОЛАТИ

Мазкур Фармонга асосан назорат идораларининг раҳбарлари ва мансабдор шахслари тадбиркорлик субъектларини ўз ваколат ва назорат доирасидан ташқари масалалар бўйича ҳар қандай текширувлар ўтказилганлиги учун шахсан жавобгарликка, ҳатто жиноий жавобгарликка тортилади.

Фақат қўзғатилган жиноий иш юзасидан текширишни тайинлаш тўғрисидаги қарор ёки шундай текширувларни ўтказиш тўғрисида назорат идоралари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича махсус ваколатли органларнинг қарорлари мавжуд бўлгандагина, қонунда кўзда тутилган ҳолларда, тадбиркорлик субъектининг текширилаётган хўжалик юритувчи субъект билан ўзаро муносабатларини муқобил тарзда текширишга йўл қўйилади.

Муқобил текширишларни ўтказиш чоғида илгаригa ўхшаб тадбиркорлик субъектларига бориш ва улардан текширишга тааллуқли бўлмаган молия-бухгалтерия ёки бошқа ҳужжатларни талаб қилиш маън этилади.

Шунингдек, бундан кейин тадбиркорлик субъектларининг:

— фаолиятни тугатиш;

— фаолиятни тўхтатиб қўйиш. Фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва соғлиғига бошқа ҳақиқий хавф-хатар юзага келишининг олдини олиш муносабати билан кўпи билан ўн иш кунигача тўхтатиб қўйиш ҳоллари бундан мустасно;

— банклардаги ҳисоб варағлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштириш борасида аниқланган ҳоллар бундан мустасно;

— молиявий санкцияларни қўллаш. Солиқ ва йиғимларни тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун пеня қўшиш, шунингдек, тадбиркорлик субъекти содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқрор бўлиш ва молиявий санкция жарималарини ихтиёрий равишда тўлаш ҳоллари бундан мустасно,

— ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш;

— тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш лицензиялари (рухсатномалари)ни ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишини тугатиш ва бекор қилиш, Вазирлар Маҳкамасининг комиссиялари ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан бериладиган лицензиялар бундан мустасно, каби 6 та таъсир чораларини қўллаш фақат суд тартибида амалга оширилиши Фармонда қатъий белгилаб қўйилган.

Давлат идораларининг ноқонуний қарорлари ёки шу идоралар мансабдор шахсларининг қонунга хилоф ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида тадбиркорлик субъектига етказилган зарарнинг ўрни суд қарори асосида тўлиқ ҳажмда бевосита ана шу давлат идоралари томонидан, биринчи навбатда, уларнинг бюджетдан ташқари жамғарма маблағлари ҳисобига қопланиши лозим.

Зарарларнинг ўрнини қоплаш суд қарори билан ана шу етказилган зарар учун айбдор бўлган давлат идораларининг мансабдор шахсларига, қонун ҳужжатларида белгиланган тартиб ва миқдорларда, юкланиши мумкин.

Шуни айтиш керакки, жорий йилнинг 5 октябрда **«Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»**ги Президент Фармонининг қабул қилиниши бу борада яна бир муҳим қадам бўлди.

Мазкур Фармонга асосан бундан буён микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларининг молия-хўжалик фаолиятида ҳар тўрт йилда кўпи билан бир марта, бошқа тадбиркорлик субъектларида эса ҳар уч йилда кўпи билан бир марта режа асосида текшириш ўтказилади.

Бундан ташқари, янги ташкил қилинган микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатига олинган пайтдан бошлаб икки йил мобайнида режа асосида текширишдан ўтказилмайди.

Энг муҳими, энди тадбиркорлик субъектларига улар текшириш натижалари бўйича назорат идораларининг тақдимномаларини бажарган, шунингдек, етказилган зарарни белгиланган муддатда ва тўлиқ ҳажмда ихтиёрий равишда қоплаган, шу жумладан, пеняни тўлаган тақдирда уларга нисбатан молиявий жазо чоралари қўлланилмайди.

Фармоннинг яна бир муҳим жиҳати шундан иборатки, унда хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши учун назорат қилувчи идораларнинг мансабдор шахслари тадбиркорлик субъектларини рухсатсиз текширгани ва уларнинг хўжалик фаолиятига аралашгани учун етказилган иқтисодий зарарнинг ўрни қопланган ҳолда жавобгарликка, ҳатто жиноий жавобгарликка ҳам тортилиши кафолатланган.

Бундан ташқари, мазкур Фармонда назорат қилувчи идоралар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика Кенгаши назорат қилувчи идораларга **«Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятни давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»**ги қонун талабларига қатъий равишда амал қилган ҳолда режадан ташқари текширишлар ўтказилишини асослаб берадиган сабаблар мавжуд бўлган фавқулодда ҳолатларда текшириш ўтказишга рухсат бериши мустаҳкамланди.

(Давоми иккинчи бетда)

Жорий йилнинг 20 октябридаги Вазирлар Маҳкамасининг "Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ҳамда иқтисодиётни ислоҳ қилиш ва эркинлаштириш жараёнларни чуқурлаштириш"га бағишланган мажлисида иқтисодий ночор ва зарар кўриб ишлаётган, истиқболсиз хўжалик юритувчи субъектларни тугатишни жадаллаштириш масаласига алоҳида эътибор қаратилди. Доимий равишда молиявий етишмовчиликда фаолият кўрсатаётган субъектларга нисбатан банкротликни қўллаш учун судларга аризалар киритиш ҳақида мутасадди қўмиталарга тегишли топшириқлар берилди.

РАҲБАР МАСЪУЛИЯТИ

Бугунги кунда иқтисодий ислоҳотларни амалга ошириш, хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий барқарор фаолият юритишини таъминлашда масъулият раҳбарлар зиммасига тушади. Албатта, раҳбарнинг ишбилармонлиги, ташаббускорлиги корхона ва ташкилот молиявий барқарорлигини таъминлашга хизмат қилади. Аксинча, раҳбарнинг уқувсизлиги, ишнинг кўзини билмаслиги, лоқайдлиги, маблағларни беҳуда сарфлаши ёки улардан мақсадсиз фойдаланиши оқибатида хўжалик юритувчи субъектни иқтисодий ночор аҳволга солиши, ҳатто инқирозига сабаб бўлиши мумкин.

Давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг **"Хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий ночорлиги ва шартнома мажбуриятларини бажармаслиги учун мансабдор шахсларнинг жавобгарлигини кучайтириш тўғрисида"**ги Фармони айнан шундай салбий ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган.

Таҳлиллар барча раҳбарлар ҳам ўз зиммаларидаги вазифани сидқидилдан адо этмаётганини кўрсатмоқда. Масалан ўтган йилда Самарқанд вилоят хўжалик суди томонидан 56 та корхона банкрот деб эътироф этилган бўлса, 2005 йилнинг 10 ойи давомида 69 та корхонага нисбатан ана шундай тартиб жорий этилди.

Истиқболсиз ва зарар кўриб ишлаётган корхоналарини тугатиш, уларнинг мулк шаклини ўзгартириш, хусусий тадбиркорликка кенг йўл очиш ва уларнинг ҳуқуқ-эркинликларини давлат томонидан кафолатлаш борасида олиб борилаётган ишлар шулар жумласидандир.

Вазирлар Маҳкамасининг йиғилишида истиқболсиз корхоналар бўйича банкротлик ишларини жадаллаштиришга қарор қилинди. Мазкур қарор ижросини таъминлаш мақсадида "Булунғур", "Бофанда", "Ф.Йўлдош", "М.Улуғбек" очиқ акциядорлик жамиятлари, Темирйўл "Автойўлмехбаза" каби ташкилотларга нисбатан банкротликни қўллаш тўғрисидаги Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси Самарқанд вилоят ҳудудий бошқармаси аризалари хўжалик суди томонидан қабул қилиниб, қонунда белгиланган жараёнлар бошланди.

Вилоят хўжалик судининг ҳал қилув қарорларига асосан, "Самарқандчарм", "Самарқанд ишлаб чиқариш корхоналар комбинати", "Каттақўрғон қурилиш материаллари заводи", "Булунғур" очиқ акциядорлик жамияти, "Сабрина-Интермод" хусусий корхонаси, "Юксак-Маданият" хусусий фирмаси,

Tahlil va saboq

"Набибобо-савдо" масъулияти чекланган жамияти банкрот, деб эътироф этилди. Бу хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг суд жараёнидаги таҳлиллари шуни кўрсатмоқдаки, уларнинг тўлов қобилиятини йўқолганига, иқтисодий ночор аҳволга тушиб қолганига, аввало, мансабдор шахсларнинг масъулиятсизлиги, лоқайдлиги сабаб бўлган.

Маълумки, мамлакатимиз мустақилликка эришган дастлабки йилларданоқ иқтисодий ислоҳотларни амалга оширишга жадал киришилди. Айниқса, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, хусусий мулкни ривожлантириш, мамлакат ялпи даромадида уларнинг улушини кўпайтириш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор қаратилди.

(Давоми учинчи бетда)

Muloqot

МЕРОСХЎРЛИК ҲУҚУҚИ

Менга ота-онамдан каттагина мулк мерос бўлиб қолган. Бироқ бу меросни олиш учун унга эгалик қилиш гувоҳномаси талаб қилинар экан. Айтинг-чи, меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома ким томонидан ва қачон берилади?

К.ОДИЛОВА,
Янгибозор тумани

— Фуқаролик кодексининг 1146-моддасига мувофиқ, мерос очилган жойдаги нотариус, меросхўрнинг ёзма аризасига кўра, унга меросга бўлган мулк ҳуқуқи тўғрисида гувоҳнома бериши мумкин.

Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома олиш меросни қабул қилиб олган вориснинг мажбурияти эмас, балки унинг ҳуқуқи ҳисобланади. Чунки бу гувоҳнома мерос ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатдир.

Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома мерос очилган кундан эътиборан олти ой ўтгандан сўнг берилади.

Қонун талабига кўра, васиятнома бўйича мерос олинганида ҳам, агар нотариус тегишли мол-мулкка ёки бутун меросга нисбатан гувоҳнома беришни сўраб мурожаат этган шахслардан бошқа меросхўрлар йўқлиги тўғрисида маълумотларга эга бўлса, гувоҳнома олти ой, деб белгиланган муддат тугамасдан илгари ҳам берилиши мумкин.

Бундан ташқари, меросни қабул қилиб олиш муддатини ўтказиб юборган меросхўрлар меросни қабул қилиб олган бошқа барча меросхўрлар розилиги билан уларнинг (бошқа барча меросхўрлар) қаторига киритилиши мумкин.

МАСАЛА СУДДА ЕЧИМ ТОПАДИ

2000 йилда турмушга чиққанман. Икки нафар фарзандим бор. Кейинги пайтларда оиламиз бироз нотинч бўлиб қолди. Яъни турмуш ўртоғим арзимас баҳоналар туфайли жанжал кўтарадиган одат чиқарди. Охирги марта бўлган жанжалдан сўнг у мени уйдан ҳайдаб чиқарди. Шу боис ота-онамникига кетишга мажбур бўлдим. Бироқ ота-онамнинг 2 хонали уйида анча сиқилишиб қолдик. Айтинг-чи, суд орқали ажрашганимизга қадар эримнинг уйида яшаб туришга ҳаққим борми?

Л.УЗОҚОВА,
Сурхондарё вилояти

— Сиз бу масала юзасидан аввало ўзингиз яшаб турган туман фуқаролик судига мурожаат қилишингиз керак. Чунки Уй-жой кодексига мувофиқ, хусусийлаштирилган уйларга кўчиб кирган шахслар, масалан, келинлар (оиладаги ўғилларнинг хотинлари) турар-жойдан фойдаланиш ҳуқуқига эга, уларда бу ҳуқуқ турар-жойга кўчиб кирган ва мазкур турар-жойда доимий яшаётган тақдирда юзага келади.

Бу шахслар кўчиб киришларида асос бўлган муносабатлар бекор бўлган тақдирда ҳам уларнинг турар-жойдан фойдаланиш ҳуқуқи сақланиб қолади. Айтайлик, мулкдорларнинг ўғли хотини билан ажралишгач, улар ўртасидаги никоҳ бекор бўлган бўлса-да, келин бу уйда яшашга ҳақли.

Башарти, келин уй мулкдори, унинг оила аъзоларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари натижасида турар-жойидан чиқиб кетишга мажбур бўлса, ўша жойда яшаб туришнинг сира имкони бўлмай қолганлиги учун ҳам чиқиб кетганлигини тушунтириб, суд тартибида киритиб қўйишни сўраб, даъво аризаси билан судга мурожаат қилишга ҳақли.

Шунингдек, бу шахс турар-жойдан ўз ихтиёри билан кетган ва узрли сабабсиз олти ойдан ортиқ вақт мобайнида келмаган ва бунда тамомила ўз хоҳишига кўра, иш тутган бўлса, у бу турар-жойдан фойдаланиш ҳуқуқини йўқотади.

ЗАРАР ҚАНДАЙ УНДИРИЛАДИ?

Мен кўп қаватли уйда истиқомат қиламан. Юқори қаватдаги қўшнимнинг ошхонасидаги сув тармоғи носозлиги туфайли уйимга сув тошди. Натижада икки марта уйни таъмирлашга тўғри келди. Мен қўшнимни огоҳлантирганимга қарамай, у сув тармоғидаги носозликни тузатмаяпти. Аҳвол шу тарзда давом этаверса, мен яна моддий зарар кўришим мумкин. Бунинг олдини олиш ва зарарни ундириш учун қандай йўл тутишим керак? Илтимос, шу ҳақда маълумот берсангиз.

Шожалил ФАЙЗИЕВ,
Қарши шаҳри

— Сиз бу масала юзасидан фуқаролик ишлари бўйича судга мурожаат қилишингиз лозим. Бу борада уй-жойдан фойдаланиш корхонаси ёки уй-жой мулкдорларининг ширкати ходимлари далолатнома тузиб, унда ускуна ва қурилма ишдан чиққанлиги ёки авария бўлганини воқеа содир бўлган санани кўрсатган ҳолда далолатнома тузиб, ҳодисанинг сабаб ва оқибатларини қайд этишлари керак. Бундан ташқари, далолатномада айни қайси қурилма, асбоб-ускуна бузилиб, сув оққани ва бу қурилма, асбоб-ускуна кимнинг тасарруфида эканлиги ҳам аниқ кўрсатилиши шарт.

Шунингдек, далолатномада ҳодиса оқибатлари имкон қадар лўнда ва аниқ ифодаланиши, зарар етган девор, шифт ва пол саҳни кўрсатиб ўтилиши керак. Башарти, квартирадаги мол-мулкка ҳам шикаст етган бўлса, далолатномада бу шикастланиш-талофат нималардан иборат экани ўз ифодасини топиши лозим. Шунингдек, далолатномада квартирани таъмирлаш билан боғлиқ оқлаш-мойлаш, пардозлаш ва шу сингари ишлар ҳам кўрсатилади. Уй-жойдан фойдаланиш корхонаси ёки уй-жой мулкдорлари ширкати ходимлари таъмирлаш-тиклаш ишларига кетадиган харажатлар сметасини тузиб, зарарни қоплаш юзасидан ундирилиши лозим бўлган миқдорни ҳам кўрсатиши даркор.

Сув тошириб юборганлик оқибатида квартирага етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги даъво квартира жойлашган жойдаги фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судга тақдим этилади. Бунда давлат божи тўланади, унинг миқдори зарар юзасидан ундириб олинадиган суммадан келиб чиқиб белгиланади.

Саволларга ҳуқуқшунос Саломат НИЁЗОВА жавоб берди

ЯРАТУВЧИЛИК ВА БУНЁДКОРЛИК ҚАФОЛАТИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Давлатимиз раҳбарининг мазкур Фармони қабул қилинганига ҳам бир ойдан ортиқ вақт ўтди. Шу ўринда табиий бир савол туғилади: хўш, жойларда фармоннинг амалий ижросини таъминлаш юзасидан қандай чора-тадбирлар амалга оширилмоқда?

Шу ўринда эътиборингизни Сурхондарё вилоятида бу борада амалга оширилган ишлар ва йўл қўйилган камчиликларга қаратсак.

Шуни айтиш жоизки, 15-17 ноябр кунлари Адлия вазири раҳбарлигида Сурхондарё вилоят худудий комиссиялар йиғилишлари ўтказилди. Бу йиғилишларда 600 нафардан зиёд тадбиркорлар ва назорат қилувчи идоралар вакиллари иштирок этишди.

Албатта, вилоятда давлатимиз раҳбари Фармонининг амалий ижросини таъминлаш юзасидан вилоят ва туман миқёсида тегишли қарорлар қабул қилинган, дастурлар ишлаб чиқилган, ҳуқуқий тарғибот ишлари олиб борилган, шу билан бирга текширишлар сонини кескин қисқартириш бўйича таклифлари киритилиб, айрим хўжалик субъектлари текшириш режасидан чиқарилган. Хусусан, вилоятда 2005 йилда текшириш режасига киритилган жами 1377 та хўжалик субъектидан 323 таси ёки 23 фоизи режадан чиқарилган.

Бироқ вилоятда бу борада амалга оширилган ижобий ишлар билан бир қаторда ҳали-ҳануз ўз ечимини кутаётган муаммолар ҳам учрайди. Жумладан, жорий йилнинг 9 ойида жами 3403 та режали текширишлар ўтказилган бўлса, 2004 йилнинг шу даврида бу кўрсаткич 4316 тани ташкил этган. Аниқроқ айтганда, текширишлар сони 913 тага камайган. Аммо вилоят бўйича текширишлар сони камайган бир пайтда айрим назорат қилувчи идораларда ўтган йилга нисбатан жорий йилда текширишлар сони ўсгани кишини таажжубга солади.

Мисол учун текширишлар режасига киритилган субъектлар сони Давлат санитария эпидемиология марказида 17 та, Ёнғин хавфсизлиги бошқармасида 122 та, "Нефтгазинспекция"да 28 тага кўпайган.

Жорий йилнинг 9 ойида жами 496 та режадан ташқари текширишлар ўтказилган бўлса, 2004 йилнинг шу даврида бу кўрсаткич 749 тани ташкил этган. Яъни текширишлар сони 253 тага камайган. Аммо айрим идораларда ўтган йилга нисбатан жорий йилда текширишлар сони ўсган. Масалан, ДСЭНМда 3 та, Табиатни муҳофаза қилиш бўлимида 4 та ва ЁХБда 36 тага кўпайган. 2004 йилда тадбиркорлик субъектларида текшириш ўтказиш учун Кенгашга 4029 та ва 2005 йилда 4128 та мурожаат қилинган. Бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 99 та субъектга кўпайган.

Бундан ташқари, вилоятда режалаштирилган ва режадан ташқари қисқа муддатли текширишларнинг 36 таси ўтказилмаган. Масалан, Молия идораси 18 та, Тижорат банклари 6 та, ИИБ, ЙХХ 5 та, ИИБ ЁХБ 3 та, ер ресурслари 2 та, ДСЭНМ 1 та ва ДСИ идоралари томонидан 1 та хўжалик юритувчи субъект текширилмаган. Бу ҳол текшириш учун ўз ички имкониятларидан келиб чиқмаган ҳолда таклиф берилганини кўрсатади.

Шунингдек, Кенгаш йиғилишларида текширишларнинг самарадорлигига назорат қилувчи идораларнинг қанча хўжалик субъектини текшириб, кўп ёки кам миқдорда жаримага тортганига қараб баҳо берилган.

Натижада ўрганиш ўтказилган хўжалик субъектларининг 82,6 фоизига молиявий ва маъмурий таъсир чоралари қўлланилган. 9,1 млрд. сўм молиявий жарима, 3 минг нафарга яқин мансабдор шахсларга нисбатан 750 миллион сўм миқдорида маъмурий жарима жазоси қўлланилган. Шундан 62 миллион сўми ёки 8,3 фоизи ундирилган, холос. Бундай тарзда маъмурий ва молиявий жарималарни қўллаш қайси идора учун фойда ёки зарар эканлигига ўзингиз баҳо беришингиз мумкин.

Энг ёмони, шунинг оқибатида айрим корхоналар фаолияти тўхтаб қолган.

Вилоятнинг баъзи туман назорат қилувчи идоралари эса Президент Фармонлари талабларига зид равишда 2006 йилга мўлжалланган режага таклифлар киритган. Хусусан, охирги марта текширув ўтказилганига ҳам 3-4 йил тўлмаган хўжалик субъектларида ҳам текширув ўтказишга рухсат сўралган. Бундай ҳолат айниқса, Термиз ва Жарқўрғон туманларида учрайди.

Яна шуни айтиш керакки, вилоятда қисқа муддатли текширишларни ўтказишга ҳам ана шундай тарзда ёндашилмоқда. Яъни баъзан эски маълумотларга асосланиб, тадбиркорлик субъектларида қисқа муддатли текширишлар ўтказилган.

Шунингдек, назорат қилувчи идораларда ўтказилган мониторинг натижалари муҳокама қилиниб, қонун талабларини бузган солиқ, молия ва банк ходимларининг жавобгарлик масалалари ҳал этилмасдан қолган.

Вилоятда Адлия вазири раҳбарлигида ўтказилган йиғилишларда юқорида қайд этилган камчиликларни бартараф этиш, текширишларни қисқартириш юзасидан аниқ кўрсатмалар берилди ва тегишли қарорлар қабул қилинди.

Давлатназар МАТРАСУЛОВ,
юридик фанлар номзоди

Islohat samarasi

ТАШВИШЛАРДА ҲАЛОВАТ БОР

Уруғ тўқ ва сифатли бўлса, ундан юқори даражада ҳосил олиниши ҳеч кимга сир эмас. Ҳақиқатан ҳам, уруғнинг талаб даражасида бўлиши деҳқон меҳнатини рўёбга чиқаради. Эл олдида юзини ёруғ қилади.

Четдан қараганда, "Ғафур бобо" фермер хўжалиги ҳам бошқалар хўжаликлар сингари белгиланган шартномавий режаларни ортиғи билан бажариб келаётган кўринади. Бир жиҳатдан тўғри, аслида эса... "Ғафур бобо" фермер хўжалиги сифатли дон ва пахта уруғи етиштиришнинг ҳаддисини олиб, нафақат Нарпай туманида, балки Самарқанд вилоятида шуҳрат топмоқда.

Мазкур хўжалик дастлаб 1995 йилда деҳқон-фермер хўжалиги сифатида фаолият бошлаганди. Ҳозирда фермер хўжалиги 38,5 гектар майдонда деҳқончилик қилади. Ғалла ва пахта уруғчилиги бўйича туман фермер хўжаликлари ўртасида ўтказилган тендер танловида иштирок этганди. Натижа яхши деб топилди. Эндиликда феремер хўжалиги давлатга уруғлик дон ва уруғлик пахта сотади.

Узоққа бормай шу йилги кўрсаткичларини таҳлил қилсангиз, унинг фаолиятидан чуқур қониқиш ҳосил қиласиз. Чунки бу йил 13 гектар ғалла майдонининг ҳар гектаридан 70 центнердан ҳосил кўтарилди. "Оқтошдон" акциадорлик жамиятига шартномадагидан 4 тонна зиёт — 38 тонна уруғлик ғалла етказиб берилди. Фермер хўжалигининг ихтиёрида эса 50 тонна сара дон қолди. Пахтачиликда ҳам ҳосил чакки бўлмади. 25,5 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 43 центнердан сифатли ҳосил йиғиштириб олинди. "Зирабулоқ пахта" акциядорлик жамиятига контрактация шартномасида кўзда тутилганидан 28 тонна ортиқ—96 тонна пахта етказиб берилди.

Фермер хўжалиги жорий йилни ғалла ва пахтадан 36 миллион сўм даромад билан якунлаяпти. Ўйлаб қараганда, бундан ўн тўрт—ўн беш йил муқаддам юзлаб-минглаб гектар ер майдонига эга бўлган колхоз ёки совхоз деб аталмиш хўжалик ана шундай даромадни қўлга киритарди. Гапнинг аввалида ҳукуматимиз дон ва пахта уруғчилигига алоҳида эътибор қаратаётгани хусусида тўхталгандик. Ана шу эътиборнинг бир жиҳатига назар солайлик. Масалан, биринчи навга топширилган бир тонна пахтага 295 минг сўм тўланади. Уруғлик пахта етиштирган деҳқонга ана шу 295 минг сўмнинг ярми— 147,5 минг сўм қўшимча сифатида тўланади. Уруғлик ҳосил етиштириш нақ фойданинг ўзи. Юқорида фермер хўжалиги ғалла ва пахта сотишдан 36 миллион сўм даромад қилганини тилга олгандик. Даромаднинг ўн ярим миллион сўми уруғлик ҳосил етиштиришдан келган она сутидек ҳалол бойлик.

Шу кунларда хўжаликнинг 13,5 гектар ғалла майдонида майсалар яшил гилам тусини олган. Улар гуркириб ривожланяпти. Суғориш чоғида шарбат қилиб оқизиш учун дала бошига 50 тонна маҳаллий ўғит келтириб жамғариб қўйилди. Маҳаллий ўғит ернинг хамиртуриши бўлибгина қолмай, ўсимлик поясини мустаҳкам, доннинг тўқ, мағизли бўлишини таъминлайди. Фермер хўжалиги аъзолари ғалла етиштиришда ўтган йилдагидан ҳам масъулиятлироқ мажбуриятни зиммаларига олишган. Бундай дейишимизга сабаб фермер хўжалиги аъзолари "Супер Элита" уруғлик дони етиштиришмоқда. Меҳнатлари маҳсулига қандай ҳақ тўланиши улар жуда яхши билишади. Чунки "Супер Элита" уруғлик дони етиштирган деҳқонга оддий дон топширганга нисбатан икки баравар кўп ҳақ тўланади.

Буни эшитган баъзи бировлар "Фермер бўлган яхши, уруғлик маҳсулот етиштириш билан шуғулланиш ундан ҳам яхши экан", деган фикрга бориши тайин. Албатта, орзуга айб йўқ. Лекин уруғчилик билан шуғулланиш осон иш эмас. Далада, умуман, ўсимлик орасида биронта ҳам бегона ўт ўсмаслиги керак. Бу ишга мутасадди идоралар мутахассислари томонидан бу ҳол ғалла парвариш даврида қаттиқ назорат қилинади. Чунки давлат қабул пунктига топширилган ҳосил уруғи қайта ишланиб, экиш учун фермерларга тарқатилади. Демак, келгуси йил ҳосилнинг мўл ва сифатли бўлиши "Ғафур бобо" сингари уруғлик маҳсулот етиштириш мажбуриятини олган тадбиркорларнинг нечоғли масъулиятни ҳис этиб,фаолият юритишига боғлиқ.

— Юқори даражада сифатли маҳсулот етиштиришнинг қулай йўли ишни тўғри ташкил этишга боғлиқ, — дейди фермер хўжалиги раҳбари Норбек Ғафуров, — фермер хўжалигимизда 17 нафар киши меҳнат қилади. Сувчи ва механизаторларнинг қиладиган юмушлари тайин. Бошқа аъзоларга ҳам ўсимликларни парваришлаш учун дала тенг тақсимланган.

Норбек биз билан суҳбат чоғида фермер хўжаликларига лизинг шартномаси асосида қишлоқ хўжалик техника воситалари берилаётганлигидан мамнунлигини яширолмайди.

— Менинг назаримда, — дейди у, — техникаси йўқ фермер фермер эмас. Тўғри, ҳар бир туманда МТПлар, муқобил МТПлар бор. Улар билан шартнома тузиб, техника воситаларидан фойдаланиш мумкин. Аммо ўзингнинг техникангбўлганга не етсин!..

Фермер хўжалиги 2001 йилда лизинг шартномаси асосида "МТЗ—80—10" русумли чопиқ трактори харид қилганди. 2003 йилда шу усулда "МТЗ—80—10" транспорт трактори ва тиркамаси билан шахсий техника воситалари сонини яна бойитди. Ўтган йили эса ўзи мижоз бўлган "Тадбиркорбанк"нинг Оқтош бўлимидан икки ярим миллион сўм кредит маблағи олиб, культиватор ишчи органларига эга бўлди. Н.Ғафуров келгусида ҳайдов трактори харид қилиш ниятида. Бу нияти ҳам амалга ошса, фермер хўжалигининг куч-қудрати шубҳасиз янада ортади.

Дунёда ташвишсиз одамни топиб бўлмайди. Айниқса, далам деб, мўл ҳосил етиштириш, эл-юрт бойлигига бойлик қўшиш ташвишида юришдан улуғроқ бахт йўқ. Бундай ташвишларда ҳаловат бор.

Абдулҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Bugunning gapi

Давлатимиз раҳбари Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги маърузасида жамиятимиз тараққиётининг кафолатлари, иқтисодиётни эркинлаштириш, бозор инфратузилмасини шакллантириш жараёнини тезлаштириш ҳақида аниқ йўналишлар белгилаб берилган. Жумладан, Юртбошимиз шартнома қонунчилигига ҳам алоҳида тўхталиб, "Биз шартнома тузиш маданиятини бутунлай янги поғонага кўтаришимиз керак ва бунда энг муҳими — томонларнинг қабул қилинган шартнома мажбуриятларини бажариши юзасидан қатъий интизом ўрнатилиши даркор", деб таъкидлаб ўтганди.

ШАРТНОМА – ҚОНУН ВА КАФОЛАТ ДЕМАКДИР

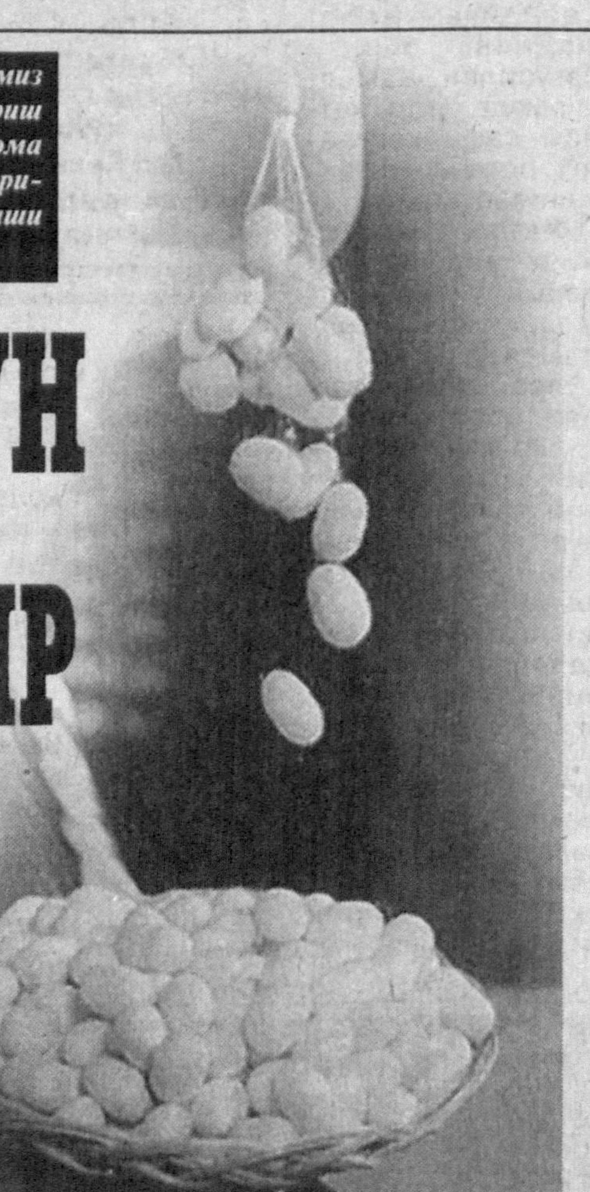

Амалдаги қонунларимизга кўра, шартнома — икки ёки бир неча (жисмоний ёки юридик) шахснинг ҳуқуқ ва бурчларини вужудга келтириш, ўзгартириш ёки бекор қилиш ҳақидаги келишувдир. Корхона ва тадбиркорлар шартнома тузишда эркиндирлар, яъни улар нима ҳақда, ким билан шартнома тузишни танлашлари, мажбуриятларни, ўзаро хўжалик муносабатларининг амалдаги қонунларга зид бўлмаган бошқа ҳар қандай шартларини мустақил белгилаши мумкин.

Шартнома тарафларнинг битими сифатида қуйидаги белгилар билан характерланади: тарафлар хоҳишининг ифодаланиши, унинг мазмунини ташкил этувчи барча муҳим шартлар бўйича тарафларнинг розилиги, тарафларнинг ўз мажбуриятлари бўйича ҳаракатларини қоида тариқасида ҳақ эвазига бажариши, шартнома муносабатларида тарафларнинг тенглиги, шартномани ижро қилишнинг юридик кафолати, шартнома мажбуриятларини бузганлик учун жавобгарлик.

Қисқаси, шартнома тарафлар ўртасидаги мажбуриятларнинг асоси саналади. Иккинчидан, корхона, хўжаликнинг иқтисодий фаолиятини режалаштиришга асос бўлиб хизмат қилади. Учинчидан, тарафлар ўртасидаги мулкий муносабатларнинг ҳуқуқий шакли ҳисобланади.

Бугунги кунда мамлакатимизда шартномавий муносабатлар **"Хўжалик юритувчи субъектларнинг шартномавий ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги қонун ҳамда Президентимизнинг **"Хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий ночорлиги ва шартнома мажбуриятларининг бажарилиши учун мансабдор шахслар жавобгарлигини кучайтириш тўғрисида"**ги Фармони ва бир қатор қонун ости ҳужжатлари билан тартибга солинади.

Бир сўз билан айтганда, мамлакатимизда шартномавий муносабатларнинг мустаҳкам ҳуқуқий асослари яратилган.

Бироқ бу соҳада баъзи муаммолар ҳам учрайдики, қуйида шу ҳақда фикр юритамиз.

Шу йил 3 июн куни Фарғона вилоят адлия бошқармаси Фарғона туманидаги Водил ипакчилик фабрикаси манфаатини кўзлаб, Сирдарё вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритди. Яъни фабрика фойдасига катта миқдордаги қарз суммасини ундириб бериш сўралди.

Хўш, юзага келган бу қарздорликнинг сабаби нима билан изоҳланади?

Гап шундаки, ўтган йилнинг баҳор ойларида Марғилон шаҳридаги "Делта-Де" ишлаб чиқариш савдо фирмаси ҳар бир килограмми 850 сўм бўлган ўров қоғози ва бир метри 985 сўмлик бўз материали, жами 52.378.450 сўмлик маҳсулотни "Сирдарёпилла" масъулияти чекланган жамиятига етказиб берган. Аммо жамият мутасаддилари шу пайтгача маҳсулот ҳақини тўлашни пайсалга солиб келишган. Марғилонлик тадбиркорлар ёзма ва телефон орқали мурожаатдан ташқари ўз ҳақларини талаб қилиб, довон оша бир-неча марта Гулистонга бориб-келишди ҳамки, масала ўз ечимини топмади.

Ўз навбатида "Делта-Де" ишлаб чиқариш савдо фирмаси Фарғона туманидаги Водил ипакчилик фабрикасидан қарздор бўлиб, фабрика фирмага катта миқдорда маҳсулот етказиб берганди. Табиийки, кредиторлик қарзи мавжуд бўлган фирма дебиторлик қарзини ўз вақтида уза олмайди. Шунинг учун ҳам 2004 йил 16 июн куни "Сирдарёпилла" МЧЖ, "Делта-Де" ишлаб чиқариш савдо фирмаси ҳамда Водил ипакчилик фабрикаси ўртасида 22-сонли уч томонлама шартнома имзоланади. Мазкур шартномага кўра, "Делта-Де" ишлаб чиқариш савдо фирмасининг Водил ипакчилик фабрикасидан бўлган қарзи "Сирдарёпилла" МЧЖ ҳисобига кўчирилади. Яъни шартнома Фуқаролик кодексининг 313, 315, 316, 320, 321, 322, 323-моддаларига биноан тузилди. Шундан сўнг юқоридаги қарздорликни бартараф этиш мақсадида фабрика ва жамият раҳбарлари 18.000 килограмм сараланмаган, қуруқ пилла етказиб бериш тўғрисидаги шартномага имзо чекишди. Бироқ...

Гап шундаки, "Сирдарёпилла" МЧЖ мутасаддилари яна шартномага беписандлик билан қарашади. Йўқса, шартноманинг 2.3-бандида "Сотувчи" маҳсулотни "Харидор"нинг пули келиб тушгандан сўнг 3 кун ичида тайёрлаб бериши белгиланган. Фабрика томонидан "Сирдарёпилла" МЧЖ раиси А.Кенжаев номига йўлланган 2004 йил 22 ноябрдаги 89-сонли талабнома ҳам бирор-бир наф бермади. Орадан уч ой ўтиб, яъни шу йилнинг 28 феврал куни ушбу қарздорликни тан олиш юзасидан икки томонлама солиштирма далолатнома имзоланди. Лекин яна аҳвол ўша, ўша...

Шундан сўнг Водил ипакчилик фабрикаси ўз қарзини ундиришга кўмак беришни сўраб, Фарғона вилоят адлия бошқармасига мурожаат қилди. Бинобарин юқорида таъкидлаганимиздек, Сирдарё вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритилиб, "Сирдарёпилла" МЧЖдан Водил ипакчилик фабрикаси фойдасига 52.378.450 сўм асосий қарзни ундириб бериш сўралди.

Албатта, Сирдарё вилоят хўжалик судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаблари тўлиқ қаноатлантирилди. Шунингдек, жамиятдан фабрика фойдасига асосий қарз билан бирга 523.784 сўм давлат божи ҳам ундирилди.

Иккинчи бир мисол. "Ўзбекистон пахта тозалаш заводи" акциядорлик жамияти билан "Абдулҳамиджон Меливой ўғли Исақов" фермер хўжалиги ўртасида юзага келган можарони олайлик. 2004 йилнинг 25 феврал куни фермер хўжалиги билан завод ўртасида пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича 231-сонли контрактация шартномаси имзоланганди. Фермер хўжалиги зиммасидаги мажбуриятни чуқур ҳис этиб, жамиятга 81,5 тонна хом ашёни ўз вақтида етказиб беради. Аммо пахта тозалаш заводи мутасаддилари маҳсулот учун ҳисоб-китобни асоссиз равишда чўзиб юборишади.

Аслини олганда, шартноманинг 4.3-бандига мувофиқ завод маҳсулот қабул қилиб олингач, 7 кун ичида маҳсулот қийматининг 80 фоизини тўлаб бериши керак эди. Бундан ташқари, шартноманинг 5.3-бандида **"шартномада белгиланган муддатларда топширилган маҳсулот учун тегишли ҳақларни тўлашдан асоссиз бўйин товлаган "тайёрловчи" "хўжалик"ка тўлов кечиктирилган ҳар бир кун учун 0,4 фоиз устама тўлаши"** белгиланганди.

Фермер хўжалиги вилоят адлия бошқармасига мурожаат қилиб, "Ўзбекистон пахта тозалаш заводи" АЖдан ўз ҳақини ундиришга ёрдам беришни сўради. Адлия бошқармаси эса фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритди ва даъво талаблари 1.110.810 сўмга қаноатлантирилди.

Бундай мисолларни яна келтириш мумкин. Вилоят адлия бошқармасига жорий йилнинг дастлабки 9 ойи давомида келиб тушган ариза ва шикоятларнинг 553 таси айнан шартнома мажбуриятларининг бажарилмаслиги юзасидандир. Мазкур мурожаатларга кўра, бошқарма вилоят хўжалик судига 482 та, 519.277.444 сўмлик, фуқаролик судларига 71 та, 7.419.328 сўмлик даъво аризалари киритди. Даъволарнинг 503 таси 276.043.224 сўмлиги, яъни фуқаролик судлари томонидан 69 та, 7.078.768 сўмлиги, хўжалик суди томонидан эса 434 та, 268.964.456 сўмлиги қаноатлантирилди.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки ҳаётда зиммасидаги масъулиятни ҳис этиб яшаш — ҳар кимга ҳам насиб этавермайдиган бахт. Лекин "Сирдарёпилла" МЧЖ ва "Ўзбекистон пахта тозалаш заводи" АЖ мутасаддилари сингари шартнома мажбуриятларига беписандлик билан қараш охир-оқибат юзишувутликка олиб келади.

Тоҳиржон МАМАТОЖИЕВ,
ҳуқуқшунос
Хуршид СУЛТОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qonun ko`magi

Инсон ўзи бир олам, она заминимиздаги кўплаб гўзаллик ва эзгуликлар унинг бунёдкорлиги, сайъ-ҳаракати туфайли юзага келган.

Мамлакатимизда истиқлолнинг дастлабки йилларидан "Ислоҳот-ислоҳот учун эмас, инсон учун" ғоясининг ўртага ташланиши инсон манфаатлари ҳимояси учун кенг йўл очиб берди. Барча соҳалардаги каби суд-ҳуқуқ тизимида ҳам жиддий ижобий ўзгаришлар рўй берди. Ҳуқуқий ислоҳотларнинг амалдаги кўриниши сифатида суд ҳокимиятининг мустақиллиги тўлиқ таъминланди, миллий қонунчилик тизими яратилди.

Istiqlol va imkoniyat

ИНСОН ШАЪНИ МУҚАДДАС

Конституциямизнинг 27-моддасида уқтирилганидек, **"ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётига аралашишдан ҳимояланиш... ҳуқуқига эга"**. Суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар замирида худди мана шундай эзгу ғоя ётганини таъкидлаш лозим. Айтиш мумкинки, 2001 йилнинг 29 августида Олий Мажлис томонидан **"Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"**-ги қонуннинг қабул қилиниши инсон ҳақ-ҳуқуқларининг ҳимояси йўлида ташланган муҳим қадам бўлди.

Суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислоҳотларнинг амалга оширилиши билан судларнинг ихтисослашув жараёни юзага келди. Илгарилари ҳам жиноий, ҳам маъмурий ҳамда фуқаролик ишларининг битта судья томонидан кўриб чиқилиши бир қанча муаммоларни келтириб чиқарарди ва бунинг натижада ҳар қайси жиноят иши ортида инсон тақдири ётганлиги баъзан унут бўлиб қоларди. Бугунги кунда эса фуқаролик ишлари билан боғлиқ жуда чигал, мураккаб низолар ҳам мутахассис судьялар томонидан адолатли кўриб чиқилмоқдаки, бу фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини тўлиқ ҳимоя қилинишига замин яратмоқда.

Энг муҳими, жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан жиноятларнинг 73,1 фоизини ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятлар таркиби ташкил этадиган бўлди. Билиб-билмай жиноят кўчасига кириб қолган шахсларга жазо тайинлашда ҳам озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо турларининг қўлланилиши айбдорнинг қайта тарбияланиши ва ўз хатосини англаб етиши учун кенг имкониятлар яратди. Элликқалъа туманидаги "Боғёптаъмир" масъулияти чекланган жамияти раиси Камол Эркаев Президентимизнинг **"Халқ хўжалигида ҳисоб-китобларни амалга оширишда корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг жавобгарлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"**ги Фармони талабларига зид равишда, 15 фоизлик олдиндан тўлов шартларини амалга ошириш чораларини кўрмасдан, жамиятнинг 63.200.000 сўмлик иншоотлари ва қорамолларини "Аҳмад Ўрозбоевич" фермер хўжалигига бериб юборган ва жамиятга катта миқдорда зарар етказган. У ўз жиноий қилмишларини давом эттириб, Мадёр Худойберганов бошқарувидаги "Т-4А" русумли занжирли тракторни ҳеч қандай ҳужжатсиз 27 кун давомида фермер хўжалиги ихтиёрига бериб қўйган. Бундан ташқари, у бош муҳандис Шериммат Қурамбоев билан ўзаро жиноий тил бириктириб, жамиятга тегишли бўлган иккита "Т-28х4" русумли тракторни Йўлдош Қурёзов ва Бахтиёр Қиличевга сохта ҳужжатлар орқали сотиб юборган. Хўжалик омбор мудири Озод Аминов эса, умумий қиймати 3.698.717 сўмлик 79 та ҳар хил эҳтиёт қисмларни камомад йўли билан талон-тарож қилган.

Суд ушбу жиноят ишини кўриш жараёнида судланувчиларнинг ўз айбига иқрорлиги, қилмишидан пушаймонлиги, муқаддам судланмаганлиги, етказилган зарарнинг қопланганлигини ҳисобга олди ва айбдорларга озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо чорасини қўллашни лозим топди. Содир қилган жиноий қилмишлари учун Камол Эркаевга энг кам ойлик иш ҳақининг 150 баравари миқдорида жарима белгиланди. Шериммат Қурамбоев ва Озод Аминовга ойлик иш ҳақининг 30 фоизи давлат даромади ҳисобига ундирилиши шарти билан ахлоқ тузатиш жазо чораси қўлланилди. Бошқача айтганда, инсон шаъни муқаддаслиги сақлаб қолинди.

Албатта, ўз айбига иқрор бўлиб, қилмишидан азият чеккан кишининг тавбатазаррусини қабул қилиш бағрикенглик, юксак инсонпарварлик нишонасидир. Жиноят кодексига **"Ярашганлиги муносабати билан жиноий жавобгарликдан озод қилиш тўғрисида"**ги 66-1-моддасининг киритилганлиги, бошқача айтганда, ярашув институтининг амалиётига жорий этилганлиги айни муддао бўлди. Бундан буён ижтимоий хавфи катта бўлмаган қилмишни содир этган шахс жабрланувчи билан ярашса, ўз айбига иқрор бўлиб, етказилган зарарни бартараф этса, қўзғатилган жиноят иши тугатилади ва энг муҳими, шахс "судланган" деган тамғадан халос бўлади. Бир мисол. "Янгиер" фермер хўжаликлари уюшмаси ҳудудида яшовчи Сотим Жумабоев хўжаликнинг ички асфальт йўлида тракторни бошқариб келаётган Аллаёр Қурбонбоевни учратиб қолади. Ундан Беруний туманидан тахта олиб келиб беришни илтимос қилади. Аллаёр трактор шиналари эскилигини айтганида, Сотим кутилмаганда жанжал кўтаради ва Аллаёрнинг чап жағига темир билан уриб, унга ҳаёти учун хавфли бўлмаган ўртача оғирликдаги тан жароҳати етказади. Табиийки, бу иш ўз навбатида судда кўриб чиқилди ва суд Сотим Жумабоевнинг жабрланувчи билан ярашганлиги ва бошқа ижобий жиҳатларини инобатга олиб, жиноят ишини юритишдан тугатди.

Конституциямизнинг 24-моддасида яшаш ҳуқуқи инсоннинг узвий ҳуқуқи эканлиги таъкидланган. Демак, ҳар қандай фуқаро яшашга ҳақли саналади. Ушбу фикрнинг амалий исботи сифатида Президентимиз томонидан **"Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида"**ги Фармоннинг қабул қилинишини халқимиз мамнунлик билан кутиб олди. Зотан, жиноятчиликнинг камайишида жазонинг оғирлиги ва шафқатсизлиги эмас, балки айбдор шахснинг жиноятга жазо муқаррарлигини англаб етиши муҳимроқдир. Ўлим жазосининг нечоғлик номақбул иш эканлиги Алишер Навоийнинг "Ҳайратул-Аброр" достонида шундай тасвирланади:

"Сахий бир подшоҳ бор эди. Сахийлигидан халқи уни ҳурмат қилар эди. Унинг бир қули бор эди, хизмат даражаси баковуллик эди. Кунлардан бир куни овқат вақтида фалокат босиб, бир тош қулнинг оёғига урилди, шунда у иссиқ ошни подшоҳнинг устига тўкиб юборди. Одамлар: подшоҳ энди уни ўлдиради. Гуноҳига лойиқ жазо шудир! — дейишди. Шоҳ эса қулнинг хафалигини кўриб, уни кечирди ва озод қилиб юборди.

— Эй сахийликда беғараз шоҳ! Унга тиғдан бошқа нарса лойиқ эмас эди-ку! — деди вазир.

Шоҳ завқ қилиб, лутф билан деди:

— Хижолат ўзи уни ўлдириб бўлди. Ҳеч ким ўлган ўликни қайта ўлдирмаган, бошига жазо тиғин тортмаган".

Улуғ мутафаккир қаламига мансуб ушбу ҳикоят замирида бугунги кун учун ҳам дахлдор катта маъно мужассам. Шунга монанд, мамлакатимизда **"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"**ги Фармоннинг қабул қилиниши билан инсон ҳуқуқлари дахлсизлиги яна бир карра таъминланди. Сир эмаски, ривожланган давлатларда инсоннинг конституциявий ҳуқуқларини фақат судьяларгина чеклай олади. Зотан, судьяларгина фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини тўлиғича ҳимоя қила олиши мумкин. Демак, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқининг судга ўтказилиши орқали инсоний қадриятлар дахлсизлиги кафолатланади.

Инсон шаъни муқаддас. Инсон улуғворлиги, қадр-қиммати ҳамиша эъзозлаб келинган. Мустақиллигимиз шарофати ва суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотлар туфайли бу туйғу янада қадр топди.

Анажон РАЗЗОҚОВА,
Элликқалъа тумани

Faoliyat

Оила жамиятнинг асосий бўғинидир. Негаки, жамиятнинг нечоғлик тараққий этиши оилалардаги маънавий-ахлоқий муҳитга чамбарчас боғлиқ. Ўз навбатида оила пойдеворининг мустаҳкамлиги унинг дебочаси ва муқаддимаси бўлмиш никоҳга бориб тақалади.

ВАТАН ИЧРА МЎЪЖАЗ ВАТАН

Жорий йилнинг ўтган 10 ойи давомида туманимизда 714 та никоҳ қайд этилди, оилаларга қувонч ҳадя этган 3019 та чақалоққа туғилганлик ҳақидаги гувоҳномалар берилди. 20 нафар болажонлар меҳрибон, ғамхўр оилалар томонидан фарзандликка олинди.

Оиладаги баркамолликнинг асосий омилларидан бири бу — ота-онанинг кенг дунёқараши ва юқори билим соҳиби эканлиги билан изоҳланади. Шундай экан, биз оила, унинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамияти, ота билан она, ота-она ва фарзандлар, фарзандларнинг ўзаро муносабатлари ҳақидаги билимларни фуқароларимизга, айниқса, никоҳдан ўтаётган йигит-қизлар онгига чуқур сингдиришга ҳаракат қилаяпмиз. Бунинг учун бўлимимизда ҳар ойнинг биринчи ва учинчи пайшанба кунлари "Оила сабоқлари", "Қудалар суҳбати" мавзусидаги ўқув-машғулотлари мунтазам равишда ўтказилиб келинмоқда. Қолаверса, туманимиздаги 11-сонли аниқ ва табиий фанларга ихтисослашган мактаб-интернатда вилоят адлия бошқармасининг ҳуқуқий маърифат ва тарғибот бўлими, туман хотин-қизлар кенгаши, нотариал идораси, туман прокуратураси билан ҳамкорликда мунтазам равишда ўтказиб келинаётган "Оила, мактаб ва маҳалла ҳамкорлиги" мавзусидаги тадбирлар ҳам ана шу эзгу мақсадга хизмат қилади.

Албатта, никоҳга кириш ва оилавий муносабатлар борасида барча ҳам бир хил фикр ва тушунчага эга дейиш қийин. Шу боис ҳам биз ўз фаолиятимиз давомида айни масалада баъзи кўнгилсиз ҳолатларга ҳам дуч келамиз.

(Давоми тўртинчи бетда)

Tahlil va saboq

РАҲБАР МАСЪУЛИЯТИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Натижада тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонун билан ҳимояланадиган манфаатларини кафолатлашнинг ҳуқуқий асослари яратилди. Шунга кўра, хусусий мулкдорлар тоифаси шаклланди, республикамиз иқтисодиётини юксалишида уларнинг фаолияти яққол сезила бошлади. Бироқ низом жамғармасида давлат улуши бўлган йирик корхоналарнинг молиявий аҳволини ёмонлашуви, бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармалар, хом ашё, газ, электр қуввати етказиб берувчи ташкилотлар олдида ва иш ҳақлари бўйича қарзлари ошиб кетиб, банкротликка тушиб қолаётган ҳолатлар тўлиқ бартараф этилган эмас.

Шу ўринда, хўш, корхоналарнинг бундай аҳволга тушиб қолишининг сабаблари нимада, деган савол туғилиши табиий.

Мана, бир мисол: Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш Давлат қўмитасининг Самарқанд вилоят ҳудудий бошқармаси "Булунғур" ОАЖни банкрот, деб эътироф этиш ҳақидаги ариза билан вилоят хўжалик судига мурожаат этган. Ушбу ариза бўйича қўзғатилган хўжалик иши сайёр суд мажлисида кўриб чиқилиб, "Булунғур" ОАЖ банкрот деб эътироф этилди ва уни тугатишга доир жараён бошланди. Иш ҳужжатлари таҳлилидан аён бўлишича, корхона вино маҳсулотлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган, мингдан ортиқ иш ўринларига эга бўлган. Жамиятнинг собиқ раислари С.Эгамов, М.Қаюмов ва цех бошлиғи И.Аллаберганов моддий бойликларни ўзлаштириб юборганликлари учун жиноий жавобгарликка тортилиб, Жиноят кодексининг 167-205-моддаларига асосан турли муддатларга озодликдан маҳрум этилган.

Корхонанинг 2005 йил 7 ноябргача бўлган кредиторлик қарзи 736.000.000 сўм. Шундан 511.000.000 сўми бюджет олдидаги қарзлар. Бугунги кунда корхона ачинарли аҳволда: мол-мулк, асбоб-ускуналар ташландиқ ҳолда.

Яна бир мисол. Каттақўрғон шаҳар давлат солиқ инспекцияси "Каттақўрғон қурилиш материаллари заводи" акциядорлик жамиятини банкрот деб эътироф этиш ҳақидаги ариза билан вилоят хўжалик судига мурожаат қилган. Вилоят хўжалик судининг 2005 йил 11-майдаги ҳал қилув қарори билан қарздор банкрот деб эътироф этилган ва тугатишга доир ишлар бошланган. Корхонанинг мол-мулки 125.858.900 сўмни, кредиторлик қарзи эса 226.990.000 сўмни ташкил қилади.

Таҳлилларнинг кўрсатишича, кейинги пайтларда нафақат устав жамғармасида давлат улуши бўлган йирик корхоналар, балки кичик ва ўрта бизнес субъектлари туркумига кирувчи корхоналар фаолиятида ҳам бу каби салбий ҳолатларни кузатиш мумкин. Масалан, Самарқанд туманидаги "Набибобо-савдо" МЧЖнинг 254.869.000 сўм, "Сабрина-Интермонд" хусусий фирмасининг 676.432.984 сўм, "Юксак-Маданият" хусусий фирмасининг 60.649.042 сўм бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармалардан қарзлари бор. Вақтида бу қарзларни тўламагани сабабли, **"Банкротлик тўғрисида"**ги қонун талабларига мувофиқ, мазкур фирмалар банкрот деб эътироф этилди.

Юқорида қайд этилган корхоналарнинг мансабдор шахслари солиқ тўлашдан бўйин товлаганлиги, савдо қоидаларини бузгани, нақд пул тушумини банкка топширмагани, солиқларни ҳисоблашни қийинлаштириш мақсадида бухгалтерия ҳужжатларини ва ҳисоботларни қасддан йўқ қилганликлари учун Жиноят кодексининг тегишли моддалари билан жиноий жавобгарликка тортилдилар. Бундан ташқари, солиқ тушумини талаб даражасида назорат қилмаганлиги учун Самарқанд туман солиқ инспекциясининг масъул ходимларига нисбатан ҳам интизомий чора кўриш, бундай салбий ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар белгилаш тўғрисида Самарқанд вилоят Давлат солиқ бошқармасига хусусий ажримлар юборилди.

Вилоят хўжалик суди томонидан Самарқанд шаҳрида давлат рўйхатидан ўтган "Самарқанд ишлаб чиқариш корхоналар комбинати (Самарқанд КПП)" банкрот деб эътироф этилганди. Уни тугатиш жараёнида корхонага тегишли мол-мулклар 33.000.000 сўмга баҳоланиб, сотувга қўйилди ва кимошди савдоси орқали хусусий тадбиркор Олим Муродовга сотилган. Аммо О.Муродов тўланиши лозим бўлган мол-мулк қийматининг 33.000.000 сўмдан 20.000.000 сўмини тўлаган, холос. Энг ачинарли томони шундаки, янги мулкдор корхонани тиклаш, ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, иш ўринларини яратиш ўрнига қолган 13.000.000 сўмни тўлаб улгурмасданоқ, корхона мол-мулкини талон-тарож қилишга киришган. Вилоят хўжалик суди томонидан айбдор шахсларга нисбатан жиноят иши қўзғатилди, ҳозир тергов ҳаракатлари олиб борилмоқда.

Корхоналар банкрот деб эътироф этилди, айбдор шахслар тегишли равишда жазоланди. Аммо, бу корхоналарнинг миллион-миллион қарзларини ким тўлайди? Хўжалик юритувчи субъектлар, айниқса, бюджет олдидаги боқиманда қарзлар қайси ҳисобдан қопланади?

Албатта, айбдор биринчи ўринда уларнинг мансабдор шахслари, айнан раҳбарларидир.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаб ўтиш керакки, раҳбарлик, энг аввало, масъулият демакдир. Кимки раҳбарликни масъулият эмас, ўз шахсий манфаати йўлида имконият деб тушунар экан, шубҳасиз, биз юқорида келтирган мисоллардаги корхоналар раҳбарларига ўхшаб, эл олдида юзи шувут бўлиб қолади. Элнинг назаридан қолишдан эса яратганнинг ўзи асрасин.

У.ЭРНАЗАРОВ,
Самарқанд вилоят хўжалик суди раиси

Huquq va burch

ҲАЁТИМИЗ МЕЗОНИ

Ҳаётдаги ҳар қандай тараққиёт ва ривожланиш муайян ҳуқуқий асосларга эга бўлса, кутилган самарани беради. Бу фикрнинг нечоғлик тўғри эканлигини истиқлол даврида кечган мустақил тараққиётимиз, халқимиз қўлга киритган улкан муваффақиятлар ҳам тўлиқ тасдиқлайди.

Зотан, ўтган қисқа давр мобайнида халқимиз ўзига хос ва ўзига мос тараққиёт йўлини танлаши, жаҳон ҳамжамиятида обрў-эътибор қозонишида истиқлолнинг илк йилларида қабул қилинган Бош қомусимиз – Конституциямиз тўлиқ ҳуқуқий кафолат яратиб берди.

Энг муҳими, ўтган давр ичида Асосий қонунимизнинг ўзи ҳам жиддий бир қатор синовлардан ўтди. У ўзининг халқчиллиги билан ҳам ҳар қандай синовга бардош бериб, ҳар бир фуқаронинг юрагидан ўрин олди. Таъкидлаб ўтиш керакки, Бош қомусимиз моҳиятан фуқароларда Ватан тақдири учун масъуллик туйғусини шакллантирди. Ўзбекистонда яшовчи ҳар бир халқ, ҳар бир миллат ва элатнинг, шунингдек, турли дин вакилларининг ҳаётий манфаат ва интилишларини ўзида тўлиқ акс эттирди, уларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, Ватан олдидаги масъулиятларини тўлақонли равишда ифода этиб берди.

Энг асосийси, Конституциямизнинг ҳар бир бандида инсон манфаатлари устувор эканлиги белгиланган. Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов Асосий қонунимиз ҳақида фикр юритиб, шундай таъкидлаган эди: **"Конституция ўзининг туб моҳияти, фалсафаси, ғоясига кўра янги ҳужжатдир. Унда коммунистик мафкура, синфийлик, партиявийликдан асар ҳам йўқ. Жамики дунёвий неъматлар орасида энг улуғи – инсон деган фикрни илгари сурдик ва шу асосда "фуқаро – жамият – давлат" ўртасидаги ўзаро муносабтнинг оқилона ҳуқуқий ечимини топишга интилдик."**

Айни кунларда мамлакатимизнинг вилоят ва туманлари, фуқаролар йиғинлари ва маҳаллалар ҳамда олий ва ўрта махсус ўқув юртларида Конститутициямиз қабул қилинган куннинг 13 йиллиги муносабати билан турли тадбирлар ва давра суҳбатлари ўтказилмоқда. Яқинда ана шундай тадбирлардан бири Тошкент юридик коллежида бўлиб ўтди.

"Конституция – ҳаётимиз мезони" мавзусида ўтказилган ушбу давра суҳбатида "Конституция – ҳар бир фуқаро ҳаётининг мезони", "Конституция ва маънавий қадриятларимизнинг тикланиши", "Бағрикенглик дастурамали", "Конституциямизда миллий ўзига хослик", "Ижтимоий ҳамкорлик ғоясининг Конституциямизда акс этиши" каби бир қатор мавзуларда маърузалар тингланди. Муҳими, ушбу давра суҳбатида коллеж ўқитувчилари билан бир қаторда талабалар ҳам ўз маърузалари билан иштирок этишди.

Келажагимиз бунёдкорлари, эртамизнинг эгалари ёшлар. Шундай экан, улар ўз ҳақ-ҳуқуқларини билиши, Конституцияни ҳурмат қилишлари, унга сингдирилган ҳаёт ҳақиқатларини англаб етиши лозим. Зотан, қонун англаб етилгандагина ҳар бир фуқаронинг қалбидан жой олади. Фуқаро қўлида дастуриламалга айланади. Ўзининг юксак қадрият эканини ҳар томонлама намоён этади. Чунки ҳуқуқий маданиятга эга бўлган одамгина Конституция унинг барча ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилишини тўлақонли англаб етади. Ўз ҳаётини Конституция талабларига мос равишда қуради. Инсоннинг қадр-қимматини, ҳаётнинг мазмуни ва яшамоқлик моҳиятини идрок этади. Шундай экан, ҳар бир фуқаро ҳаётининг мезони бўлган Конституцияни ўрганиш, уни ҳаётимиз қўлланмасига айлантириш ҳар биримизнинг кундалик юмушимизга айланмоғи лозим.

Азиз МАТЁҚУБОВ,
ҳуқуқшунос

АҚШ: БУШНИ АЙБЛАШМОҚДА

Жорий йилнинг ноябрь ойи АҚШ Марказий Разведка Бошқармаси учун кутилмаган жанжаллар билан бошланди. Ва ушбу жанжаллар ҳамон давом этмоқда. Ушбу ҳафтада АҚШ ва Испания ҳукумати ўртасида келишмовчилик келиб чиқди. АҚШ махсус хизмати ходимлари томонидан Майорка оролидаги аэродромдан ноқонуний фойдаланилгани ушбу келишмовчиликнинг асосий сабаби сифатида қайд этилмоқда. Ўтган ҳафтада эса Европа Иттифоқи вакиллари АҚШни Шарқий Европа давлатлари ҳудудида, хусусан, Озарбайжон, Польша ва Руминияда яширин қамоқхоналар қурганликда айблаган эди. Маълумотларга қараганда, ушбу яширин қамоқхоналарда терроризмга алоқаси бор деб гумон қилинган айбланувчилар сақланган ва улар турли жисмоний қийноқларга солинган.

Бугунга келиб Европа Иттифоқининг ушбу айблови учун етарли асослар борлиги ошкор бўлди. Бунга МРБнинг собиқ директори, адмирал Стэнсфилд Тернернинг баёноти сабаб бўлди. Стэнсфилд Тернер 1977 йилдан 1981 йилга қадар МРБ директори лавозимида фаолият кўрсатган.

Адмирал Стэнсфилд Тернер яширин қамоқхоналар ҳақида гапирар экан, жумладан, шундай дейди: **"Биз жуда хавфли ҳудудга кириб қолдик. АҚШ бутунлай ҳаққи бўлмаган ҳолда Афғонистон ва Покистон давлатларида террорчилик ҳаракатлари содир этганликда айбланаётган турли давлат фуқароларини яширин қамоқхоналарда сақламоқда. Айбдорлар бу қамоқхоналарга махсус самолётларда келтирилади. Уларга нисбатан турли жисмоний қийноқ усуллари қўлланилади..."**

Тўғри, адмирал ушбу яширин қамоқхоналар айнан қайси давлат ҳудудида жойлашганлиги ҳақида аниқ маълумот бермаган. Лекин кўпчилик халқаро кузатувчиларнинг фикрларига қараганда, айнан ана шундай қамоқхоналардан бири Руминиянинг "Михаил-Когальничан" авиабазаси ҳудудида жойлашган бўлиши мумкин.

Шунингдек, адмирал ўз сўзида АҚШнинг амалдаги ҳукумати, айниқса, кичик Жорж Бушга жиддий айблар қўйган. Унинг айтишига қараганда, яширин қамоқхоналарнинг ташкил этилиши ва уларда сақланаётган маҳбусларга нисбатан ғайриахлоқий қийноқ усулларининг қўлланишига айнан АҚШнинг амалдаги президенти "фатво" берган.

"Мен Жорж Бушнинг АҚШ қамоқхоналарида қийноқ усуллари қўлланилмаслиги ҳақидаги сўзларига мутлақо ишонмайман", деди у. Қийноқ усуллари қўлланилиши ҳақида гапирар экан, С. Тернер Дик Чейни масаласига ҳам алоҳида тўхталиб ўтди ва "АҚШдай давлатда қийноқлар бўйича вице-президент лавозими бўлиши жуда ҳам уятли ҳолдир", деб таъкидлади у.

МРБнинг собиқ раҳбарларидан бири, Вьетнам уруши даврида қийноқ усулларини ўз бошидан ўтказган республикачи сенатор Жон Маккейн эса бу ҳақда шундай дейди: "Турли ахборотларни олиш учун айбланувчиларга нисбатан қўлланилаётган қийноқ усуллари ҳеч қачон ўзини оқламайди. Аксинча, американликларнинг душманлари сонини ортишига хизмат қилади, халос..."

АҚШ сенати юқори палатаси тергов жараёнидаги ҳар қандай қийноқ усулларига бутунлай барҳам бериш, бу ҳақда янги қонун қабул қилиш масаласини кун тартибига қўйган. Лекин Жорж Буш бошлиқ ҳукумат юқори палатанинг ушбу қарорига қарши чиқиши мумкин.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, бугунгача ҳам амалдаги АҚШ ҳукумати раҳбарлари, айниқса, президент Жорж Буш ва давлат котиби Кондолиза Райсга нисбатан ҳуқуқни ҳимоя қилувчи идоралар ва ҳарбийлар томонидан фуқароларга нисбатан турли қийноқ усуллари қўлланилиши муносабати билан бир қатор айбловлар эълон қилинган эди.

ЯНА ЯШИРИН ҚАМОҚХОНАЛАР ҲАҚИДА

Европа Иттифоқи МРБнинг яширин қамоқхонлари бўйича текширув ўтказишини маълум қилди. Бу ҳақда ПАСЕ раиси Рени ван дер Линден маълумот берган. Унинг айтишига қараганда, бундай яширин қамоқхоналар Шарқий Европанинг Польша, Руминия, Эстония, Литва, Португалия, Испания, Норвегия ва Буюк Британия давлатлари ҳудудида жойлашган бўлиши мумкин. Бугунгача ушбу қамоқхоналарда 80 минг нафардан ортиқ инсонларга нисбатан турли жисмоний қийноқ усуллари қўлланилган. Улар асосан Афғонистон ва Ироқ фуқаролари эканлиги ҳақида ҳам маълумотлар бор, деб хабар беради "Россия овози" радиостанцияси.

XXI АСР НАФАСИ

ИРОҚ: ТИНЧ АҲОЛИ ЎҚҚА ТУТИЛДИ

Гувоҳлар ва полициячилар берган маълумотларга қараганда, Ироқда Америка ҳарбийлари тинч аҳоли кетаётган микроавтобусни ўққа тутишган. Натижада 5 нафар Ироқ фуқароси қурбон бўлиб, 4 нафар фуқаро ҳаёт, учун хавфли даражада жароҳат олган. Қурбон бўлганларнинг 2 нафарини ҳали вояга етмаган болалар ташкил этади.

Ярадор бўлганлардан бирининг берган маълумотига кўра, қурбон бўлган ва ярадорларнинг барчаси бир оила вакиллари бўлишган. Улар Ироқ пойтахти Боғдоддан 80 километр шимолда жойлашган Баллада шаҳарчасидан Баакуба шаҳарчасидаги қариндошларининг дафн маросимига отланишган экан.

АҚШ ҳукумати ва ҳарбийлари ҳозирча ушбу воқеага ҳеч қандай муносабат билдиришгани йўқ.

"САМОЛЁТНИ ТЎХТАТИНГ! ЧЕКИШИМ КЕРАК..."

Австралиянинг бир шаҳридан иккинчисига парвоз қилган самолётлардан бирида йўловчи ва стюрдессалар ўртасида ғалати келишмовчилик келиб чиқди. Самолёт бортига маст ҳолатда чиққан Австралия фуқароси Сандрин Эллен Селлининг кутилмаганда чеккиси келиб қолди. Та-

биийки, борт кузатувчилари унга салонда чекишга рухсат беришмади. Шунда Селли самолёт "люк"ини очиб, "очиқ ҳаво"да чекишга қарор қилди. Яхшиямки, борт кузатувчилари йўловчининг самолёт люкини очишга уринаётганини ўз вақтида кўриб қолиб, уни тўхтатишди. Акс ҳолда, фожиа юз бериш мумкин эди...

Албатта, Австралия ҳуқуқтартибот идоралари кашанда йўловчига нисбатан қонуний жазо чорасини кўришди. Селли бир йил давомида ахлоқ тузатиш ишларига жалб этилди.

Ислом ҲАМРО тайёрлади

Jinoyat va jazo

Ўргимчакнинг ҳаракатини ҳеч кузатганмисиз? У уйнинг бир бурчагини ўзига ошиён қилиб олади-да, тўр тўқиб, ўлжа тушишини пойлайди. Бу унинг доимий машғулоти. Уйингизда ўргимчак тўрига кўзингиз тушса, табиийки, таъбингиз хира тортади. Чунки ўргимчак тўри уйнинг қаровсизлигидан далолат беради. Шунинг учун дарҳол уни йўқотишга киришасиз.

ЎРГИМЧАК ТЎРИ

СУД ОЧЕРКИ

Энди бошқа бир манзарани тасаввур қилиб кўринг. Инсон ҳам ўргимчакдек тўр тўқиб, унга тушган ўлжага кўз тикиб яшаса... Бундай фириб туридан ёмони бўлмаса керак. Ўргимчак инсон учун зарарли ҳашаротлар билан озиқланса, фириб тўрини тўқиган кимсалар одамларнинг соддалигидан фойдаланиб, наф кўриш илинжида бўлади.

Ёши олтмишни қоралаб қолган Амина Ибрагимова ўргимчакнинг "ҳунари"га қизиқиб қолди, шекилли, keксайган чоғида антиқа тўр "тўқиди". Ажабланарли томони шундаки, у тўрни бир ўзи эмас, қизи ва ўғли билан бирга тўқиди.

Ҳаётда ҳар ким ўз ризқини териб яшайди. Хом сут эмган бандамиз-да, баъзан борига қаноат қиламиз, баъзан эса... Қаноатсиз кишилар осонгина бойлик топиш йўлларини излайди. Натижада ноқонуний йўл билан иш битирмоқчи бўлиб, фирибгарнинг тузоғига илинганини сезмай қолади.

Амина Ибрагимова қизи Саодат ва ўғли Шуҳрат Мазҳариддинов билан бирга тўқиган тўрга дастлаб соддадил Тоҳир Худойбердиев тушди.

Гап шундаки, Тоҳир Худойбердиев тадбиркорлик билан шуғулланиш учун кредит олиш ниятида юрганда тасодифан А. Ибрагимова билан ҳамсуҳбат бўлиб қолди-ю, кўнглидаги режасини баён қилди:

— Бироз маблағ керак эди. Кредит масаласи ҳал бўлмаяпти, - деди у.

— Ҳа, кредит олиш осон эмас,— унинг фикрини тасдиқлади А.Ибрагимова. — Агар жуда қийналаётган бўлсангиз, ёрдам беришим мумкин. Бир-икки танишларим бор. Фақат харажатидан қочмасангиз бўлди.

Унинг гапини эшитиб, Тоҳирнинг ичида чироқ ёнгандек бўлди. А.Ибрагимова хайрлаша ётиб, унга ўзи яшайдиган ижара уйининг манзилини қолдирди.

Ўша куннинг ўзидаёқ Т.Худойбердиев уйидаги топган-тутгани — 2.750.000 сўмни, эртаси куни яна 1.750.000 сўмни олиб бориб беради. Пулларни олган А.Ибрагимова:

— Ишингиз ҳал бўлса, айтаман, сиз хабар олиб туришни унутманг, - дейди.

Иши осонгина битаётганидан хурсанд бўлиб уйига қайтаётган Тоҳир йўлда учратиб қолган таниши Асат Раҳматовга бўлган воқеаларни айтиб берди. Амина опанинг уддабуронлиги, ҳамма жойда танишлари борлигини алоҳида таъкидлайди. Асат кўпдан буён солиқ бўлимига ишга киришни кўнглига тугиб юрган эди. Буни қарангки, Амина опанинг вилоят солиқ бошқармасида ҳам акахонлари бор экан. Фақат...

(Давоми тўртинчи бетда)

Mulohaza uchun mavzu

Ҳамма учун туғилиб, ўсиб-улғайган хонадони бир умрга қадрдон бўлиб қолади. Бу уй қонунга кўра мерос, деб аталади ва оиладаги ҳамма ўғил-қизга тенг бўлинади. Ушбу мерос ҳамжиҳат оилаларда муроса асосида бўлиб олинса, айрим ноаҳил ака-ука, опа-сингиллар ўртасида турли низоларга сабаб бўлади.

МЕРОСГА КИМ ҲАҚЛИ?

Олтинкўл туманидаги Офтобчек қишлоғида истиқомат қилувчи Абдуллаевлар хонадонида ҳам шундай воқеа рўй берди. Ота-онадан қолган мерос ҳовли-жойни тақсимлашда келишмовчилик юзага келди.

Гап шундаки, хонадон соҳиби Ҳайитбой ота Абдуллаев 1999 йили фарзандлари, ҳатто ўзи билан бир ҳовлида яшаётган ўғли Абдунабининг инон-ихтиёрига қарамай, уй-жойни қизи Каримахонга қолдириш ҳақида васиятнома ёзиб, нотариал идора тасдиғидан ўтказди. Нотариус Т. Холматов ҳам васиятномани тасдиқлаб, 2002 йили Каримахон Тожибоевага меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномани берди.

Ана шу ҳужжатларга асосан, К.Тожибоева ота мерос ҳовли-жойини эгаллаб олди. Ҳовлида отаси билан бирга яшаган, бирга уй қурган жигари — акаси Абдунаби, унинг турмуш ўртоғи Жамилахон ва уларнинг фарзандлари ҳақи борлигини инобатга олмади, мол-мулк олдида меҳр-оқибатни унутди. Охир-оқибатда укасининг хотини Жамилахон Ҳайитова васиятномани ҳақиқий эмас деб топиб, бекор қилиш ҳақида даъво аризаси билан судга мурожаат қилди. Суд мажлисида опа-сингиллар Турғуной ва Зулфияхон ота-онаси вафотигача касал бўлишгани, Кароматхон уларга қарагани учун отаси уй-жойни унга васият қилгани, марҳум акаси А.Ҳайитовга оталари ҳовлининг ярмини бўлиб берганини айтди. Акалари отаси қурган уйнинг томини янгилаб, яна қўшимча уйлар қурганини, лекин бу уйлар оталари маблағи ҳисобига қурилганини тан олишди. Буни гувоҳлар ҳам тасдиқлашди. Иш бўйича тўпланган ҳужжатлар чуқур ўрганилгач, низоли ҳовлида Ҳайитбой ота, унинг турмуш ўртоғи Кўпайсин ая, ўғиллари Абдунаби ва келини Жамилахон биргаликда яшаб келишгани, бироқ отахон "менинг касалимни боқди", деган баҳонада уй-жойни фақат қизи Кароматхонга васият қилиб қолдиргани ойдинлашди.

Абдунаби Ҳайитов 1995 йили, Кўпайсин ая ва Ҳайитбой ота 2001 йилнинг кузида вафот этишган. Ҳайитбой ота барча фарзандларни тенг кўрмай, марҳум ўғлининг хотини, ўз фарзандидек бўлиб қолган келини ва уларнинг болалари тақдирини ўйламасдан, уй-жойни қизига васият қилиб қолдириб, ўзидан ғалвани ҳам "мерос" қилиб қолдириб кетган экан.

Ўрни келганда шуни айтиш керакки, Фуқаролик кодексининг 1128-моддасида нотариус, васиятномани тасдиқловчи бошқа мансабдор шахс, шунингдек, васият қилувчининг ўрнига васиятномани имзолаган фуқаро мерос очилгунга қадар васиятноманинг мазмунига, унинг тузилиши, бекор қилиниши ёки ўзгартирилишига дахлдор маълумотларни ошкор қилишга ҳақли эмаслиги кўрсатилган. Демак, васиятнома қонун талабларига риоя қилинмасдан тузилгани сабабли ҳақиқий саналмайди. Шунингдек, мазкур васиятномага асосланган меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома ҳам ўз-ўзидан ҳақиқий ҳисобланмайди. Оила кодексининг 23-моддасига кўра, ҳовли-жой Ҳ.Абдуллаев, унинг турмуш ўртоғи К.Абдуллаева ҳамда уларнинг ўғли Абдунаби ва келини Жамилахонларнинг умумий мулклари ҳисобланиб, бу мулк яратувчиларининг эгалик ҳуқуқлари тикланиши лозим бўлади. Шу билан бирга, Фуқаролик кодексининг 225-моддаси, 2-қисмида мол-мулкни тасарруф этиш хусусидаги битим иштирокчилардан қайси бири томонидан тузилаётганидан қатъи назар, у барча иштирокчиларнинг розилиги билан тасарруф этилиши кўрсатилган.

Низоли ҳовли-жойдаги уйлар ота-бола Ҳайитбой ва Абдунабилар томонидан биргаликда қурилгани ҳужжатлар ва гувоҳлар кўрсатмалари билан тўла тасдиғини топди. Шуларни ҳисобга олиб, фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг кассация судлов ҳайъати қабул қилган ажрим билан бу низоли ҳовли-жойга нисбатан Олтинкўл тумани ҳокимининг 2001 йил 10 декабрдаги марҳум Ҳайитбой Абдуллаевнинг эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳақидаги қарори бекор қилинди. Ҳовли-жой ва уйлар марҳум Ҳ.Абдуллаев, К.Абдуллаева, А.Ҳайитов ва Ж. Ҳайитоваларнинг биргаликдаги умумий мулки, деб эътироф этилди.

Шу тариқа бир оилавий можарога қонун йўли билан нуқта қўйилиб, меросга кимнинг ҳақли экани аниқлаб берилди.

Қонун барчага баробар. Турмуш чорраҳаларида чигалликларни ечишда қонунга амал қилган ютқазмайди. Зотан, қонун инсоф кўчасидан тойганларни ҳам тўғри йўлга солиб қўяди.

Аҳаджон ҚОДИРОВ,
ҳуқуқшунос
Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Jinoyat anatomiyasi

Ҳеч кимга сир эмас, бу ҳаётда азал-азалдан эзгулик билан ёвузлик, яхшилик билан ёмонлик ҳамиша ёнма-ён яшаб келган. Аммо ҳамма даврда ҳам юксак эътиқодли кишилар ҳаётда эзгулик барқарор бўлиши учун бетиним курашишган, бу йўлда ҳатто жонларини фидо қилишган.

ЁЛЛАНМА ҚОТИЛ

Аслида ҳаётда эзгуликни таъминлаш йўлида саъй-ҳаракат кўрсатиш инсон умрининг маъно-мазмунини ташкил этади.

Бироқ бунга қарамай ёвузлик ҳаётда батамом барҳам топиб кетгани йўқ, аксинча, у янги-янги қиёфада кўриниш бериб келмоқда.

Хўш, нега ёвузлик ҳам бунчалик яшовчан? Бунинг сабабларининг билан изоҳланади?

Албатта, бу саволларга жавобан турли хил фикр-мулоҳазаларни билдириш, бу иллатнинг пайдо бўлиш сабабларини изоҳлаш мумкин.

Аммо бугун биз бундан чекиниб, ҳаётда юз кўрсатаётган ёвузлик тимсоли, яъни уюшган жиноятчилик ва жиноят оламида "алоҳида из" қолдирган жиноятчилар ҳақида ҳикоя қилишни лозим топдик.

Ўтган асрнинг сўнгги йилларида жиноятчилик оламида бир ном ботбот такрорланган ва бу номни ҳатто дийдаси қотган жиноятчилар ҳам, оддий одамлар ҳам бироз сесканиб тилга олишган. Бу — бежиз эмас, албатта. Чунки жиноятчи Александр Солоник ўзининг ўта шафқатсиз ва ёвузлиги билан ном чиқарган. У ўзининг разил мақсади йўлида ҳеч нарсадан тап тортмаган, унинг учун ўзгалар ҳаётини сариқ чақалик қадр-қиммати бўлмаган.

Аммо бунга қарамай унинг ҳаётига дахлдор кўпгина воқеалар, гарчи, жиноятчи аллақачон дунёдан ўтиб кетган бўлса-да, ҳали-ҳануз сирлигича қолиб келмоқда.

У унинг болалиги қандай кечгани, қизиқиш ва орзу-ниятлари нимадан иборат бўлгани ҳақида деярли маълумотлар учрамайди. Бунинг устига баъзи бир манбаларда унинг Ғарбий Германияда махсус бўлимда ҳарбий хизматни ўтагани айтилса, бошқа маълумотларда эса унинг ҳеч қандай махсус бўлимда хизмат қилмагани, аксинча, у икки йиллик ҳарбий хизматни спорт ротасида ўтагани таъкидланади.

Албатта, бу ҳақда бежиз мунозара юритаётганимиз йўқ. Чунки Александр Солоник жисмоний жиҳатдан ўта бақувват, унча-бунча одамни доғда қолдириб кетадиган даромад абжир, энг муҳими, ҳар қандай нишонни бехато мўлжалга оладиган уста мерган бўлган.

Аслини айтганда, унинг ана шу мерганлиги кейинги ҳаёт йўлини белгилаб берган. Яъни унинг бу қобилияти жиноят оламидаги кимсаларни бефарқ қолдирмаган. Аниқроғи, улар бундан ўз разил мақсадлари йўлида усталик билан фойдаланишган.

Қисқаси, Александр Солоник ҳарбий хизматдан қайтгач, дастлаб ички ишлар бўлимида ишлай бошлайди. Кейинчалик эса азбаройи қизиқиши боис олий милиция мактабига ўқишга ҳам киради. Ростини айтганда, унинг таржимаи ҳолидаги бу сатрларни ўқиган ўқувчи кўз ўнгида, ҳеч шубҳасиз, кўнглида ҳаётга нисбатан бир дунё қизиқиш мавж урган, олижаноб ва интилувчан киши қиёфаси гавдаланади.

Эҳтимол, аввал-бошда ҳаммаси шундай кечган, Александр Солоникнинг ўзи ҳам кун келиб бир кун қўли қонга ботган жиноятчига айланишини ҳеч қачон хаёлига келтирмагандир. Бироқ кейинчалик тақдирнинг йўриғи бутунлай бошқача кечади.

Қисқаси, Александр Солоник олий милиция мактабида бор-йўғи олти ой таҳсил олади. Кейин у қайсидир бир айби учун (у қандай хатога йўл қўйгани ҳали-ҳануз номаълумлигича қолиб келмоқда) олий милиция мактабидан ҳайдалади.

Шундан сўнг у иккинчи марта уйланади (биринчи хотини ва қизчасини аллақачон ташлаб кетган эди) ва қабристонга (!) гўрков бўлиб ишга киради.

Табиийки, кечагина ҳаётда жуда юксак-юксакларни кўзлаб юрган йигитнинг тўсатдан бундай йўлни танлагани, яна денг, эшитган кишининг юраги бир сесканадиган қабристонда гўрков бўлиб ишлаётгани унинг таниш-билишларини ҳайрон қолдиради. Аммо у ўзининг бу хатти-ҳаракати юзасидан ҳеч кимга изоҳ бермайди ва орадан кўп ўтмай уни буткул ўз ҳолига ташлаб қўйишади.

Лекин Александр Солоникнинг жиноий фаолияти айни мана шу — қабристонга гўрков бўлиб ишлаб юрган маҳалдан бошланади. Яъни у 1987 йилнинг кузида кутилмаганда ҳибсга олинади. Унга ҳимоясиз қизни зўрлаган, деган айб қўйилади. Маълумотларга қараганда, ўшанда Александр Солоник бир эмас, уч нафар қизни зўрлаган, аммо тергов давомида фақат буларнинг биттаси ўз исботини топаган.

Табиийки, бундай жиноятга қўл урган кимса ҳеч қачон жазосиз қолмаган. Александр Солоник ҳам суд томонидан 8 йил муддатга озодликдан маҳрум этилади. Ҳаммаси адолатли якун топган, жиноятга яраша жазо тайинланган эди. Аммо жиноятчи жазони ўташ манзилига жўнатилишидан олдин кутилмаган бир воқеа рўй беради. Гап шундаки, Александр Солоник ҳукм ўқилгач, хотини билан хайрлашиш учун рухсат беришларини сўрайди. Унинг илтимоси инобатга олинади ва махсус хонада у хотини билан учрашади. Шунда у вазиятдан фойдаланиб қолишга уринади ва учрашув хонасининг деразасини синдириб, иккинчи қаватдан пастга сакрайди-да, бир зумда кўздан ғойиб бўлади. Бу унинг биринчи марта қочиши эди. У шу қочишда тўппа-тўғри Тюменга йўл олади. Ва биринчи қўл урган иши ўзининг ташқи қиёфасини ўзгартиришга уриниш бўлади. Яъни у юзидаги хол ва қўлига солинган тож-татулировкани йўқотишга киришади. Мақсад — ўзини таниб қолишларига имкон бермаслик эди. Бироқ унинг бу уринишлари ҳеч қандай натижа бермайди. Орадан икки ой ўтиб, уни айнан косметик салонда, юзидаги холни жарроҳлик йўли билан олиб ташлаётган пайт қўлга олишади.

Табиийки, унинг бундай хатти-ҳаракати янада кескинроқ муносабатга сабаб бўлади. У хавфли жиноятчи сифатида жазони ўташ учун махсус назоратдаги колонияга жўнатилади.

Кишини ҳайрон қолдирадиган томони шундаки, у жазони ўташ колониясида ўзини ўта тартибли маҳбус сифатида тутади. Колонияда ўрнатилган тартиб-қоидаларга қатъий амал қилган ҳолда, дастлабки, икки йилда бирон марта ҳам хатога йўл қўймайди, бунинг устига ўзининг бирон-бир шубҳали хатти-ҳаракати билан қамоқхона маъмурияти эътиборини ҳам тортмайди.

Аслида у сиртдан ўзини шундай тутар, биринчи марта қочганидан сўнг ўзининг ҳар бир хатти-ҳаракати кеча-ю кундуз назоратда эканини жуда яхши билар, шу боис ҳам, қамоқ остонасини ҳатлаб, ичкарига қадам босган илк кундан эътиборан ўзига нисбатан уйғонган шубҳани йўқотишга жиддий ҳаракат қилган эди. Ва охир-оқибат у шунга муваффақ бўлади. Чунки маълумотларга қараганда, орадан икки йил ўтгач, унинг номи қамоқхонадаги энг тартибли маҳбуслардан бири сифатида тилга олинган, илгариги шубҳа-гумонлардан асар ҳам қолмаган.

Кейинчалик юзага келган ана шундай ишонч туфайли уни қамоқхонадан ташқарига ишга ҳам юбора бошлашган. Бу аслида, Александр Солоник узоқ кутган қулай вазият эди. Ва у бундан биринчи дақиқалардаёқ ўта усталик билан фойдаланади. Яъни назорат унчалик қаттиқ бўлмаган жойда ишлаётган кунларнинг бирида яна қочади.

Бу воқеа 1990 йилнинг апрелида юз беради. Бу унинг қамоқдан иккинчи марта қочиши эди. Лекин у бу галги қочишни пухта равишда режалаштиради. Шу боис уни қўлга олиш осон бўлмайди, яъни у тўрт йилдан зиёдроқ вақт мобайнида озодликда бир-биридан мудҳиш жиноятлар содир этади.

У қамоқдан қочгач, тез орада "Курган" жиноий гуруҳининг фаол аъзоларидан бирига айланади. Аслида ҳам, бошқача бўлиши мумкин эмасди. Чунки қамоқхонадан қочгач, у фақат ўзига ўхшаган жиноятчилар "ҳомийлигида" жон сақлаши турган гап эди.

Кейинчалик унинг "Матросской тишина" қамоқхонасида берган биринчи кўрсатмаларига ишонадиган бўлсак, у қамоқдан қочгач, биринчи марта "буюртма қотиллик"ка қўл уради. Яъни у "чўқинтирган ота"нинг буйруғи билан ишимлик жиноий гуруҳ бошлиғини отиб ташлайди. Бу қотиллик 1990 йил 3 июлда Тюменда, аниқроқ айтганда, Александр Солоник қамоқдан қочгач, орадан бир ярим ой ўтиб содир этилади.

Афтидан, ўша пайтда унга ўзининг хавфсизлигини таъминлаш учун катта миқдорда маблағ керак бўлади. Шу боис ўйлаб ўтирмай бу қотилликка қўл уради.

Қисқаси, шундан сўнг Александр Солоник турли хил жиноий гуруҳларнинг таъсирида кетма-кет қонли жиноятларга қўл ура бошлайди.

1992 йилнинг қишида жиноят оламида катта мавқеига эга Виктор Никифоров (лақаби Калина)нинг ўлдирилиши кўпчиликни қаттиқ ларзага солади. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки Калина кимсан, жиноят оламида ўта шафқатсизлиги билан ном чиқарган Япончикнинг тутинган ўғли саналар эди. Бошқача айтганда, Калинанинг ўлдирилиши айнан Япончикнинг ўзига қаратилган таҳдид эди. Шу боис ҳам бу жуда кўнгилсиз оқибатларга олиб келиши тайин эди.

Бироқ ўшанда Калинанинг қотили ким экани сирлигича қолиб кетади. Аммо кўпчилик бу қотилликда Александр Солоникнинг қўли борлигини тахмин қилишади...

(Давоми келгуси сонда)
Бобомурод РАЙИМОВ
тайёрлади.

Faoliyat

ВАТАН ИЧРА МЎЪЖАЗ ВАТАН

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Масалан, Жалил Эминов (барча исмлар ўзгартирилган) бизга 17 ноябр куни мурожаат қилиб, укаси Жавлон Эминов ва бўлажак келин Маҳлиё Рауированинг никоҳини қайд этишимизни сўради. "Тўйни 28 ноябр кунига белгилагандик. Укамнинг ўзи Тошкентга ишлагани кетган. У тўйдан уч кун аввал етиб келади", дея у икки ёшнинг фуқаролик паспортини қўлимизга тутқазмоқчи бўлди. Мен унга Оила кодексининг 13-моддаси, 3-бандига мувофиқ **"Никоҳ тузиш никоҳланувчиларнинг фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш идораларига ариза берганларидан кейин бир ой ўтгач, шахсан уларнинг иштирокида амалга оширилишини"** тушунтирдим.

У гапимни тушунгандек бўлиб чиқиб кетди. Лекин орадан бир соат ўтар-ўтмас ўзи ташқарида қолиб, "суянган" кишини ўртага солибди. "Элчи"ларга ҳам қонун талабларини тушунтирганимиздан сўнг ҳаммаси ўз ўрнига тушди.

Бироқ кишини ташвишлантирадиган томони шундаки, айрим кимсалар ҳануз никоҳни расман қайд эттиришга шунчаки бир расмиятчилик деб қарашади.

Табиийки, бундай лоқайд муносабат баркамол оилаларни ташкил топишига ўзининг салбий таъсирини ўтказмай қолмайди.

Кези келганда шуни таъкидлаб ўтиш лозимки, никоҳдан ўтаётган ёшлар учун бир ойлик муддат бежизга белгиланмаган.

Бундан кўзланган мақсад шуки, никоҳдан ўтувчилар аввало бир-бирлари билан яхши танишиб олиши ва тиббий кўрикдан ўтишлари учун имконият яратишдир. Энг муҳими, бу муддат ичида ёшлар ўзларининг оила қуришга бўлган хоҳиш-истакларини яна бир карра синовдан ўтказиш имкониятига эга бўлади. Шу билан бирга бир ой ичида қудалар ҳам яқиндан танишиб, тўй куни, уни ўтказиш тартиби ва бошқа муҳим масалаларни маслаҳатлашиб оладилар. Бундан ташқари, бу давр ичида никоҳни қайд этишга монелик қиладиган ҳолатлар ҳам аниқланиши мумкин.

Ўрни келганда яна шуни айтиш керакки, фаолиятимизда баъзан оталикни белгилаб, туғилганлик тўғрисидаги гувоҳномани беришда муаммолар ҳам учраб туради. Албатта, никоҳга ҳурматсизлик билан қараган, унинг аҳамиятини теран ҳис этмай ноқонуний турмуш қурган ота-онагина оталикни белгилашни сўраб, мурожаат қилади. Шу ўринда яна бир мисолга эътиборингизни қаратсам.

Яҳё Қиличев кўп йиллар аввал Насима исмли аёл билан шаръий никоҳ ўқитиб, турмуш қурган. Ваҳоланки, ўша пайтда унинг қонуний хотини ва болалари бўлган. Я.Қиличев шу пайтга қадар ҳар иккала хотини билан ҳам яшаб келаверган. Бундан ўн йил муқаддам Насима иккисининг ўртасида Латофат исмли қиз дунёга келади. Насима билан қонуний никоҳи бўлмаган Яҳё қизига оталикни белгилаш орқали гувоҳнома олган.

Лекин бугунги кунга келиб, Насима билан ўрталарида ўзаро келишмовчилик юз бергач, Яҳё Қиличев ундан ўч олиш мақсадида қизини тан олмаслигини билдириб, Латофатни ўз фамилиясидан маҳрум қилишни сўраб мурожаат қилган. Биз унга бу масалада Фуқаролик судига мурожаат қилишни, суд ДНК текшируви тайинлашини, текширув хулосаларига кўра, унинг даъвосини қаноатлантириши ёки рад этишини тушунтирганимизда у тарвузи қўлтиғидан тушган куйи хонадан чиқиб кетди.

Мен ҳам ҳуқуқшунос, ҳам она сифатида яна бир ҳолатга тўхталмоқчиман. Бош қомусимизнинг 64-моддасида **"Ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар"**, дея таъкидланган. Афсуски, орамизда фарзанди туғилгач, унга қорасини ҳам кўрсатмайдиган, баъзан ундан воз кечиб, меҳрибонлик уйларига топшириб юборадиган "ота-она"лар ҳам йўқ эмас. Бундай тошбағир инсонларни ота-она, дейишга тил ҳам бормайди.

Халқимиз ҳамиша оилага энг муқаддас маскан деб қараб, уни турли иллат ва ёт назардан асраб-авайлаб келган. Зеро, бу бежиз эмас. Чунки инсон учун бу дунёда оиладан ҳам азиз ва қутлуғ маскан йўқ.

Айниқса, бугун юртимизда оила жамиятимиз асоси, фарзандлар камол топадиган маскан деган эзгу қараш шаклланаётган экан, оиланинг софлиги ва унинг устунлари мустаҳкам бўлишини таъминлаш ҳар биримиз учун ҳам қарз, ҳам фарздир. Зотан, оила Ватан ичра мўъжаз Ватан саналади. Демак, Ватанни қай даражада муқаддас билсак, оилага ҳам ана шундай муносабатда бўлишимиз лозим.

Нодира ЖАЛОЛОВА,
Поп тумани

Куз манзаралари...

(Давоми. Боши учинчи бетда)

ЎРГИМЧАК ТЎРИ

СУД ОЧЕРКИ

Келишилганидек, Асат ҳам Тоҳир кўрсатган манзилга келиб, аёлга 3 миллион сўмни ўз қўли билан санаб беради ва худди ишга киргандек, мамнун ҳолда изига қайтади. Орадан бир кун ўтар-ўтмас А.Ибрагимованинг тўрига яна бир ўлжа келиб тушди. Аслида бу ўлжа ҳам бегона эмас — Тоҳирнинг қайноғаси эди. У ишга киритиб қўйиш шарти билан Амина опанинг қўлига 1.000.000 сўм тутқазади.

Орадан кўп ўтмай нафси тобора ҳакалак отиб бораётган фирибгарларнинг тўрига Эркин Исмоилов тушади. У ёғлироқ жойга ишга кириш умиди борлигини айтиб, опахонига 4.838.150 сўм беради. Худди шундай ният билан келган Алишер Каримжоновни ҳам ноумид қайтаришмайди. Унга ҳам айнан Эркинга қуюқ ваъдалар берилди ва Алишер ҳам 4.780.350 сўмни қўшқўллаб топширади.

Ҳар соҳадан бир шингил деганларидек, у бир куни ўзининг яқин ўртоғи Г. Усмоновага чет элга ишга жўнатишга одам тўплаётганини, агар истаса, уни ҳам жўнатишини айтиб қолади. Г. Усмонова ўзининг бундай нияти йўқлиги, лекин мижоз топиб беришини билдиради. Хуллас, ўша куни Г.Усмонованинг таниши ҳам опахонга накд 195.041 сўм беради. Ушбу товламачиликлар жараёнида А. Ибрагимованинг қизи ва ўғли унга доимий равишда «кўмакчи» бўлиб келишади.

Ҳеч нарсадан тап тортмай қолган бу товламачи аёл ўзи ижарада турган хонадон соҳибига тегишли, қиймати 1.300.000 сўмлик бўлган қимматбаҳо буюмларни ҳам пуллаб, осонгина ҳазм қилиб юборади. Шундан сўнг ижара ҳақидан қолган қарзни тўламасдан жуфтакни ростлаб қолади.

Кўза кунда эмас кунида синади деганларидек, А.Ибрагимова ва унинг фарзандларининг қилмиши ҳам тезда ошкор бўлди. Суд барча материалларни ўрганиб чиққач, фирибгарларга тегишли жазо белгилади. Улар қонун олдида жавоб беришди. Лекин уларга ишониб, «чув» тушиб қолганлар-чи? Наҳотки, одамлар шу қадар содда бўлишса? Фирибгарларнинг домига тушиб, сўнг надомат қилгандан фойда бормикин? Қолаверса, улар энди берган пулларни қайтариб олишолмайди. Чунки Олий Суд Пленумининг 1999 йил 24 сентябрдаги қарори, 16-бандига кўра, **пора берувчиларни товламачилик ёки пора берганлик тўғрисида ихтиёрий ариза бериш асосларига кўра, жиноий жавобгарликдан озод этиш бу шахснинг ҳаракатларида жиноят таркиби йўқлигини билдирмайди. Шу сабабли улар жабрланувчи деб топилмайди ва пора тариқасида берилган бойликларни қайтариб олишни талаб қилишга ҳақли эмас.**

Jinoyat va jazo

Шунингдек, ушбу қарорнинг 17-бандига мувофиқ, пора пердмети бўлган далилий ашё давлат фойдасига ўтказилиши лозим. Пора тариқасида берилган пуллар ёки бошқа бойликлар топилмаганда, асоссиз равишда олинган нарсалар суд томонидан давлат фойдасига ундирилади. Қарор талабларидан келиб чиққан ҳолда, суд юқорида номлари келтирилган кимсаларнинг фирибгарларга берган пулларини давлат фойдасига ундиришни лозим, деб топди.

Оғирнинг устидан, енгилнинг остидан юриб ўрганган кимса бугун бўлмаса, эртага албатта, ўзи тўқиган тўрга ўзи тушиши аниқ. Ҳалол меҳнат билан топган бойлигимизни соф ният йўлларида сарфлашга ўрганайлик. Зотан, ҳалоллик, ростгўйлик ҳеч қачон инсонга муаммо туғдирмаган.

Жаҳонгир РОЗИҚОВ,
ҳуқуқшунос
Ҳидоят ЖЎРАЕВА,
"Инсон ва қонун" мухбири

Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш Департаменти жамоаси Департаментнинг Сирдарё вилоят ҳудудий бўлими бошлиғи Рустам Эргашевга отаси ЎКТАМ отанинг вафот этгани муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

ИНСОН ва ҚОНУН
МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади
2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Бўритош МУСТАФОЕВ, Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Пўлат САМАТОВ, Мавжуда РАЖАБОВА, Хуршид СОДИҚОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ
Саҳифаловчи-дизайнер: Фарҳод ХЎЖАНАЗАРОВ

Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-315. Тиражи — 6501. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50

2 3 4 5 6